



ЧАСКА-ХҮС

1960

ЧАСКА - ХУС



Хакасская областная
БИБЛИОТЕКА

ХАКАСИЯНЫНЪ КНИГА ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
АБАКАН—1960

СОДЕРЖАНИЕЗІ

Груша ағазы. <i>Румын чоннынъ нымағы</i>	3
Малыш. <i>Фин чоннынъ нымағы</i>	15
Рюбецаль. <i>Немец чоннынъ нымағы</i>	25
Часка-хус. <i>Поляк чоннынъ нымағы</i>	42
Ионас, Янне паза Ян. <i>Шведтернінъ нымағы</i>	51
Кресен паза корольнынъ ўс чөптегізі. <i>Португалия чоны- нынъ нымағы</i>	62

ДЛЯ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

ПТИЦА-СЧАСТЬЕ

Переводчик *Н. Н. Боргойков*

Редактор *А. Г. Кызласова*

Художественный редактор *А. П. Масленников*

Технический редактор *А. А. Самрина*

Корректор *М. И. Табастаева*

Подписано к печати 6 июля 1960 года. Формат бумаги 60х92¹/₁₆. Печ. л. 4. Уч. изд. л. 3,16.
Заказ 1166. Тираж 1000 экз. Цена 1 руб. 90 коп. С 1 января 1961 года 19 коп.

Хакасская областная типография, г. Абакан, 1960 г.

НОВАЯ ЦЕНА

— руб. 10 коп.



ГРУША АҒАЗЫ

Румын чоннынъ нымағы

Пірсінде аал аразынча харағы чох кіленчік апсах чидекчізінентъ хада парчатхан. Кіленчік кіленчік ле осхас. Кискен кибі талалых, арғазында хапчых артын салған, холында таях. Олар ибденъ ибге чӊргеннер, че пір дее кізі хоных пирбеен. Хоных сурап старостазар килгеннер, че анзы хысхыр сыххан:

— Хыя парынъар мыннанъ, кіленчіктер! Парынъар пу аалданъ, чахсыннанъ парбазар, адайларымны позыт-хлабызарбын.

Хайди полза кіленчіктер аал тастына читкеннер. Апсах истіпчетсе—кем-де тынъ хомзынып ылғапча.

— Пу кем ылғапча?—сурча кіленчік чидекчізінентъ.

— Мына пір сіліг хызычах хутух хыринда одырча,

харахтарынынъ ачыгъ чазын поэдып одыр,— нандырган чидекчи.

Кіленчік, пас киліп, холын хызычахтынъ инъніне сал салып, сурча:

— Нимее ылғап турзынъ, хызычах, ниме чобаана тўс турзынъ?

— Хайди мин ылғабаспын, хайди чобалбаспын, аға! Мин кічігденъокъ окіс халғам. Парчанъ-кірченъ чир чохта старостанынъ чуртында чобалып чуртапчам. Мин чуртапчатхан ибзер сеек тее кірбинче—анда олар даа нимістенченъ ниме чоғыл. Ис-пайым чохта, мині пір дее кизі ирге албинча. Староста поэына худалапча, маға парбазанъ, ибденъ сығара сўрібізербін тіп чабалланча. Андағ чабал айнаа парғанча, хутухха сегірібіссе, маға арығ сағыс полар тіп сағынчам.

— Ана син ниме сағынып алғазынъ! Хутухха сегірібізерге!—кўлінібізіп, кіленчік хызычахтынъ пазын сыйбапча.—Син чаратсанъ, мин синінъ свадынъ поларбын, ирнінъ чахсызынынъ чахсызын таап пирербін. Чарых алтынынъ чарымын чўріп, ирнінъ артығынынъ артығын худалап пирем—позынъ ўрін турарзынъ, ўрелерінънінъ істілері кўйер.

— Паарсастыгъ чоохтарынъ ўчўн алғыстапчам сині, аға. Чол парчатхан кизі майых таа парған поларзынъ? Че паранъ минінъ ибмзер, тынанып ал.

Апсах чидекчізинінъ соонча кўблче пас сыххан. Хызычах, оларны ибмзер ағылып, чууп чылындырған. Халған пір тілім халазын ўлестір пирген.

— Аға, син минінъ тўзеемде узу. Синінъ сўўкте-рінъ сыстағлапча полар. Маға, чиит кизее, сірееде дее узирға нымзах.

Кіленчіктер, хызычахта хонып алып, аннанъох андар чўр сыхханнар.

Апсах, анымчохтасчадып, хызычахха чоохтаан:

— Сағы мині, Стана, мин саға арғыс худалап килербін.

Кіленчіктер чир ўстўнде илееде ўр чўргеннер, илееде аалға кіріп, аймах-пасха кўп кизілер кўргеннер. Кизі аразында чўріп, оларны кўріп, сыныхтап, хызычахха чарир кизі таппадылар. Пірсінде кўскўде кіленчік чи-

декчізіненъ пір көрімі чох аалға читкеннер. Ол аалда ўс харындас чуртапчаттырлар. Оларнынъ пабалары ўреп пір чылға чит партыр. Пабаларын чыып салған соонда, харындастар иргі кибірненъ пабаларынынъ халған испайын ўлес сыхтырлар. Че ўлесченъ дее нима чох полған. Пабаларынанъ чалғыс ла груша ағазы халған партыр. Аны хайди ўлестіріп аларзынъ?

Улуғ харындастары, талазып-талазып, ол ағасты ўлестірер онъдай таппадылар. Ананъ очы харындазы чоохтаан:

— Харындастар, көрінъер пу груша ағазын. Анынъ ўс ле салаа. Улуғ харындазыбыс инъ улуғ салаазын алзын, ортыны—ортынын, че мин кічичек тее салаазагын аларбын. Маға ол даа чидер.

Харындастары, ол чөпті хылыхха кирип, чаратханнар. Часхыда, ағастар чахаяхтыг турчатханда хро тўс парған. Аппагас пўрічектер харалып, чыыра тартылып, тўсклеп парғаннар. Ағастар чалаас халғаннар, кидертін ўбўрчеткен чиличек харал парған салааларны хомзыныстыг иленънетчеткен.

— Көрінъер! Көрінъердек! Ағастар прай тооп партырлар!—хысхырысханнар кізілер.—Пір ле ўс салаалыг груша ағазы тонъмин халтыр!

Чайғыда ол груша ағазында уғаа көп, ананъ кил тадылыг грушалар ѳс партыр. Анынъ хыринча иртіпчеткен кізілер ол грушаларны тынъ ѳкерсініп көрченънер. Кўскўде грушалар, пызып, нимістелібіскенде, ананъох ѳкер көрінібіскеннер. Грушаларнынъ пір хырилары алтын чили пызынънасчанънар, паза пірсі—чалын чили хызарысчанънар.

— Грушалар пызыбыстырлар, тўрче полза оларны ўзерге кирек,—чоохтаан улуғ харындазы.—Пу чылда груша хомай сыххан, піс грушаларыбыстанъ чахсы ача аларбыстар.

— Піске грушаларны хадарарға кирек, оғыр кірібіспезін,—ўрўгібіскен ортын харындазы.

— Чарир,—чөпсінген очы харындазы. Анынъ ады Стефан полған.

Грушаларны хадарарға улуғ харындастары парды.

Чидекчіліг кіленчік груша хыринча парчадып туры-
бысхан:

— Пу чағында угаа тадылыг грушалар пысчатхан
осхас, парып, пір-ікіні кілеп килдек. Харах чох апсах
өлер алнында груша чіп аларға хынча тіп чоохтирзынъ.

Чидекчі ўс салаалыг груша ағазынзар пас киліп
чоохтапча:

— Чахсы кізі! Харағы чох апсахха пу пөрікке пір-
ікі груша сал пир.

— Амох!—нандырған улуг харындазы, ананъ чидек-
чинінъ пөрийне нинче-де груша тастап пирген. Че ол
грушаларны, поэнынынъ салаазынанъ ўспин, ортын ха-
рындазынынъ салаазынанъ ўс пирген.

Чидекчі грушаларны апсахха ағыл пиріп чоохтапча:

— Чінъер пу грушаларны паза хазых полынъар,
апсах!

— Мин пу грушаларны чібеспін—ол оғырлаан гру-
шалар,—чоохтаан апсах, грушаларны тастабызып, ан-
нанъох андар пар сыххан.

Паза пір хараазында, олох ўс салаалыг груша аға-
зынзар киліп, кіленчік чидекчізіне чоохтапча:

— Харағы чох апсахха пір-ікі груша кілеп пир.

Чидекчі ўс салаалыг груша ағазынзар пас килді.
Көрзе—кем-де хадарча.

— Чахсы кізі! Харағы чох апсахха пу пөрікке пір-
ікі груша сал пир.

— Че, амох!—нандырған ортын харындазы. Чидек-
чинінъ пөрийне грушаларны толдыра сал пирген. Че
ол грушаларны, поэнынынъ салаазынанъ ўспин, очы ха-
рындазынынъ ўс пирген.

Чидекчі грушаларны апсахха ағыл пиріп чоохтапча:

— Чінъер пу грушаларны паза хазых полынъар,
апсах!

Апсах, грушаларны алып алып... чирзер тастабысхан.

— Чібеспін, пу оғырлаан грушалар!—таяғын тох-
ладып ала аннанъох андар пар сыххан.

Паза пір хараазында апсах, пазох груша ағазын-
зар киліп, чидекчіні пір-ікі груша кілеп аларға ысты.

Чидекчі ўс салаалыг груша ағазынзар пас килді.
Ағас төзінде, грушаны хадарып, пір кізі чатча.

— Чахсы кизи! Мининъ пѳрииме пир-ікі груша сал пир. Иртенненъ килеп чѳрчебіс, че пир дее кизи хуруп таа парған ипек пирбеді. Озѳккенге азахтарыбысты сѳѳ салып чадыбызарынанъ хорых турбыс.

— Пѳрийинъні туттах пеер!—хысхырыбысхан кичіг харындазы. Грушаны поэнынынъ салаазынанъ ўзіп, пѳрікке толдыра сал пирді.—Чинъер, хазых поэынъар!

Чидекчи грушаларны ағыл пирді. Апсах алып алып чоохтапча:

— Пу грушаны піске киртістіг, чахсы чѳректіг паза пай холлыг кизи пирді.

Киленчиктер грушаларны чолдох алып чіп сыхханнар. Пѳріктегі груша тоозылғанда апсах ізебіненъ ахча сығар киліп, чоохтапча:

— Тигі оолданъ парып пазох груша садып ал, уғаа тадылыг грушалар!

— Піске пазох груша садынъардах. Апсах грушаны пирее дее хати тосханча чіп аларға сағынча. Уғаа тадылыг грушалар!—Ананъ оолахха ахчазын пирче.—Ахча асхынах таа полза тарынма, сининъ грушаларынъ аннанъ ўс аарлыға турча.

— Мин грушаны сіерге ахчаа сатпаспын!—уят таа парған оолағас.—Киленчиктинъ халған ахчазын хайди алчанъ! Ол ахчаны алза, соонанъ сағысха даа изі чох полар! Пѳрийинъні тут пеер.

Оолах, грушаны поэнынынъ салаазынанъ пѳрікке толдыра ўс пиріп, чоохтапча:

— Чиринъер кил парза, пазох килінъер.

Чидекчи грушаны апсахха ағыл пирді. Грушаны тооза чеен соонда, апсах, оолахсар пас киліп, сурча:

— Пу чир ўстўнде син нимее хынчазынъ: ис-пайга ба алай сабға кіерге бе?

— Маға ис-пай даа кирек чоғыл, сабланысха даа хынминчам, нимее киректір ол сабланыс. Хада чуртанъ чахсы ѳре таап алчанъ ползам чарирчых.

— Андағда паранъ минненъ хада!—ѳрін парған апсах.—Мин саға чахсы арғыс таап пирербін. Грушанъны халдырарға аястыг нимес пе? Грушаны базарда аарлыг даа пазынанъ аларлар!

— Грушаны садыбызарға ўр нимес! Чахсы ипчи ахчаданъ даа аарлығ.

Оолагас кiленчiктерненъ хада парыбысхан. Олар хутух хыринда ылғап одырған хызычахха тоғасхан аалзар килдiлер.

— Че, абахайым, сваттарынъны удурла!—чоохтанған апсах, ананъ чол килгеннер ибзер кiр килгеннер.—Мин саға ир полар кiзi ағылдым.

Ибде, тiзенъ, староста сiрееде хыйын чадып одыр:

— К-е-м, кем тiпчезинъ? Хайдағ чирденъ табылды? Синок осхас кiленчiк полбас па за!

— Мин кiленчiк нимеспiн! Мининъ пiр салааға толдыра грушалар нинчiлер ле чiли чiзил парған саланъ-насчалар.—Стефан уятханынанъ хызар таа парған.

— Чойланчазынъ! Грушалар часхызын чакаяхтан-чатханох туста хроға тооп парғаннар. Ам ханнынъ даа столына груша салбинчалар. Амғы туста груша алтыннанъ даа аарлығ.

— Мына пу оолахтынъ грушазын санап таа тоос-пассынъ, полғаны ла мындағлар!—Апсах чазыр салған грушазын iзебиненъ сығар килiп козiтче.

Пыс парған грушанынъ тадылығ чызы ибге толдыра тарап парған. Грушанынъ пiр чардығы алтын чiли пызынънапча, паза пiрси чалын чiли хызарча.

— Маға парарзынъ ма, абахай хызычах?—сөлепче оолах.

— Мин саға пар полбаспын! Мининъ ис-пайым чоғыл, той даа итченъ нимем чоғыл,—харахтарын тобiн кбрiп, хызычах кблче чоохтанған.

— Сининъ ис-пайынъ маға кирек чоғыл, син пызынъ алтынзынъ! Грушаларымны садыбыссам—саға испай полар паза чонға саблығ той идерге чидерок!

— Сых мининъ ибiмненъ!—староста аламдыр ла пуға чiли хысхыр сыххан.—Мында сiрернинъ тыннарынъ даа чох ползын!

Хызычах, ниме-нооларын сибуреке туйп алып, харах чазын сығытпинанъ ибденъ сығара ойлабысхан анынъ соонанъ Стефан, а Стефаннынъ соонанъ чидекчи.

— Син чи, нимее мында чызыл турзынъ!—староста апсахха хысхыр сыххан.

— Пу ибде одырған чирінъде өлгенче одырарзынъ! — апсах сыхчадып иркінненъ хысхырыбысхан, ананъ, ізиин тазылада чаап, чөрібіскен.

Староста апсахсар мунзурухтарын хыланънатпинанъ сегірген, че одырған чиріненъ тур полбинча: азахтары чирге чапсын партыр.

Апсах, чиит улусты алғыстап, оларнанъ аным-чохтазып, чидекчіненъ хада чөрібіскен. Чиит улустар, тізенъ, холларын тудынызып алып, грушаларын нинчее садып, ол ахчаа хайдаг ниме аларларын пөгініп, өрчіліг парчалар. Олар груша ағазына читтілер. Стефан, груша ағазынзар көрібізіп, хысхыра тўскен: груша ағазы чалаас, пір дее груша чох тур халтыр, ўс салааданъ ікі ле салаа халтыр. Ўзінчі салаазы чирде чатча. Стефан харындастарынзар ойлап парды: харындастары чазан салған ахча ўлезіп одырлар. Стефанны көр салып, ахчаларын скатерть алтынзар суғыбысханнар.

— Аарлығ харындастар? Ниме пол парды? Минінъ грушаларым хайдадыр? Минінъ салаамны кем сындырған?

— Аны синненъ суарарға кирек. Син хайда полғазынъ, груша ағазын хадарбин ноға хараа ойлабысхазынъ? Хараа оғырлар, грушаларны оғырлап, синінъ салаанъны сындыр салтырлар. Позынъ пролығзынъ! Сых мыннанъ! Син пісті ўреттінъ, позынъ даа пір дее ниме чох халдынъ! — столны тазылада саап хысхырған улуг харындазы.

Стол иленъни тўскенде, скатерть чирзер чайыла халған, ахчалары ползарох сығдыри халғаннар. Ол ахчаларны тееріп, харындастары аахтаспинанъ полча нимектеп, сойлап чөрібіскеннер:

— Тенъме, пу мини!

— Чойланчазынъ, пу минінъ ахчам!

Стефан, харындастарынынъ іди полчатханнарын көріп, пір дее тапсабин парыбысхан.

— Пістінъ киреебіс хомай, ипчічеем! Груша ағазынынъ сыных салаазынанъ пасха пістінъ пір дее ниме чоғыл, — хомзынып чоохтанған Стефан. — Піске тасхар, көк тигірнинъ алтында хонарға килізер.

— Ниме чох, аарлиичаам!— чоохтанган ипчізі.— Чадып тынанып ал, мин сині хадарарбын.

Чиит оол груша төзінде оттыг чирде чадыбысхан, ипчізі, анынъ пазын поэзынынъ хойнына сал салып, сырайын идегінінъ хыринанъ чаап салган.

Кіленчіктер чолча оланънас парилар. Чидекчі чоохтапча:

— Пістінъ чиит улустар ниме ле итчелер ни зе?

— Олар груша агазынынъ төзінде одырчалар, Стефан ачыг харах чазын төгіп ылғапча. Угаа тынъ ылғапча, ипчізінінъ идегі суғ ла пол партыр!— нандырған апсах.

— Стефан нимее іди ачырғанып ылғапча?— танънапча чидекчі.

— Харындастары анынъ грушаларын піріктіріп алып садыбыстырлар, ахчазын постары ла алып алтырлар. Агаа хоза анынъ салаазын манъзырааннарынанъ сындыр салтырлар. Харындастары ол ахчаны ўлес полбин тудысчалар. Че ол ахчаны олар өлгенче дее ўлес полбастар!

— Пістінъ чиит улусха сидік полар!— чидекчі пазын чайхап салган.

— Олар паза хомай чуртабастар!— кўлінібіскен кірі кіленчік.— Мин оларға тура, чир паза мал пирербін. Оларнынъ чурттарында прай ниме пар полар!

Апсах, таяғын ўс хати чирге тохладыбызып, чоохтаан:

— Стананынъ паза Стефаннынъ сағам түзепчеткен түстері пу чирге айлан парзын!

— Господин! Син улуг сыбырагчызынъ, мин, тізенъ, синінъ ўгренчінъмін не. Іди көп ис-пай пирерге чарабас! Ис-пай кізіні ардатча тіп чоохтазадырлар.

— Син сағам ўгренчізінъ не, аннанъар кізінінъ чўреен ам даа сыныхтап пілгелексінъ. Мин чіли чуртап алзанъ, анда ўгрен парарзынъ!— нандырған апсах.

Стефан усхун киліп көрче: ол нымзах төзекте чатча, пазынынъ хыринда Стана тойда кисченъ торғы көгенектіг узупча.

— Усхун, Стана, усхундах!



Стефан, ағассар көрібізін, хысхыра түскен: груша
ағазы пір деє груша чох турча...

Стана тура түскен, ибiре көрiбiзiп, поэныныъ даа хараана киртiнминче. Наа ибде турчалар, ис-пайлары сундуктарына толдыра; тасхар сыхсалар – хазаада маллар мўўресчелер, хыраларда ас пазахтан тур.

— Ой, Стефан! Көрдек пу ис-пайны! Пу прай пiстi. Пiстiнъ сагам на пiр дее нимебiс чох полған.

— Ана аннанъар пiстiнъ иб хыринча пiр дее кiленчiк кiзi иртпеске кирек. Полған на кiзiнi азырап, арыг кип-азах кизiртiп хондырарға кирек.

— Синiнъ хынғанынънанъ полар!— чөпсiнген Стана.

Аннанъ пеер пiр чыл иртiп парды. Пiрсiнде сыбырагчы ўгренчiзiненъ хада Стефаннынъ ибiнiнъ хыринча парчатханнар.

— Че, господин, Стефанзар кiренъ. Көр көренъ, аны ис-пай ардат салған полбазын.

— Кiренъ!—чаратхан апсах. Таягын чирге ўс хати тохладыбысханда, сыбырагчы тозын пас парған чўскiн кiленчiк пол парған.

— Изен, иб ээзi!

— Аарлыг сөзiнънi алгыстапчам!

— Пiске хоных пирерзiнъ ме, хозяйка? Майых пардыбыс, азахтарыбыс таа паспиныбыстылар.

— Кiрiнъер, кiрiнъер!—хайын сыххан Стана.—Столзар одырынъар, мин амох стол тимнебiзербiн.

Стана столға, ах скатерть төзебiзiп, аймах-пасха чiченъ ниме сал пирдi.

— Азыранынъар, астап парған поларзар!—чоохтанып, поэы хайын сыххан.

Стана, сундугыннанъ арыг хап сыгар кiлiп, ағаа толдыра от тыхтабызып, төзек пилетеп салған. Чол килгеннер азыранып тоосхан соонда чоохтаан:

— Амды, аарлыг кiзiлер, узирға чадынъар. Сiрер майых парған поларзар, неке. Мына сiрерге төзек.

— Iди чарир ба за, хозяйка! Пiс чирде чадыбызарбыс, пазыбысты иркiнге сал саларбыс. Хайди пiс төзекте узирбыс! Пiстiнъ кискен кип-азаабыс кiрлiг.

— Минiнъ сiрерге суғ чидер! Кiрлiг кип-азахтарыныъны суур салынъар, мин оларны чууп саларбын. Мына сiрерге арыг кип-азах.

Стана сундугынанъ арыг кип-азах сыгар килген. Чўскіннер арыг кип-азах кизібіскеннер, че төзекке чадарга хынмааннар, хапчыхтарын пастарынынъ алтына салып алып, полда узубысханнар.

Стефан анънап чөріп орай пол парганда ла айланган. Ибзер кір киліп сўрнўк парган.

— Кем мында полда чатча?

— Ол чўскіннер, — нандырған Стана.

— Син оларны нога орғанзар чатырбаазынъ?—тарыныбысхан Стефан.

— Олар хынмааннар.

Стефан чўскіннерні усхур сыххан:

— Аарлыг кизілер! Орғанзар чадынъар! Аалчыларга полда узирга чарабас.

Стефан чўскіннерні усхурған-усхурған, че усхур полбаан.

Чўскіннер, хоных пирген ўчўн иб ээзін алғыстап, оларнанъ анымчохтазып, иртен иртөк парыбысханнар. Стана, пол сыбырчадып, чўскіннернінъ хапчыхтарына урун парган.

— Ой, Стефан, көрдек! Чўскіннер хапчыхтарын ундут салтырлар!

Стана хапчыхты хаап көрзе—көдір тее полбинча, угаа аар. Хапчыхта төлдыра ахча!

— Ой, апсаам! Көрдек хапчыхта хайдаг көп ахчадыр! Чўгўрдек чўскіннернінъ соонча, пирібіс хапчыхтарын. Оларнынъ хачаннанъ пеер чыған ахчалары полар. Чир ўстўнче чөріп, көп кизіденъ кілеп чыған ахчалары полар! Оларны табырах сўрістек!

Стефан чўгўрген-чўгўрген, че чўскіннернінъ істері дее чоғыл. Стефан, чол хыриндағы тазычахтарга одырып алып, ылғап салыбысхан:

— Чох кизілер ам хайди поларлар? Эк, хайдаг чобал пол парды!

— Ылғаба, Стефан, ол ахча піске кирек чоғыл, ол ахчаны позынъа алып ал,—хайданъ-да сыбырагчынынъ табызы истілді.—Мин синінъ свадынъ полғам, ибні паза прай ис-пайны саға мин сыйлап пиргем. Кичее синде мин хонғам. Ал минінъ халғанчы сыйимны, че ам хайдаг чахсы кизізінъ—хачан даа андаг пол.

Стефан хылчанънап кѳрібіссе... пір дее кızı чоғыл.
Ниик тозын пулудағы ла илееде ўр пулғалып ирткен.

Стефаннанъ Стана киреенче чуртааннар. Кızıлер кѳп
нимені ундутхлап салғаннар, че чалахай Стефаннанъ
Стананы ам даа ундуда чоғыллар,





МАЛЫШ

Фин чоннынъ нымагы

Пір чох-чоос кресен чуртаптыр, анынъ ўс оол пол-тыр. Улуғ оолғы Янне—сабан на осхас чоон, ортыны Пелле—сыра ла осхас нискечек, очызы, тізенъ, уғаа кічичек, пабазынынъ даа маймаана кір парғадағ. Аннанъ-ар аны „Малыш“ тіп адап алғаннар.

Пірсінде пабазы оолларына чоохтапча:

— Сіреге чуртас көгліг нимес, палаларым! Арыс таа іпеен тосханча чібинчезер. Чир ўстўнче чўріп часкаларынъны кілеп көрінъер.

— Ниме зе, парарға даа чарир,—чаратхан Янне.— Піске хончих хан хаяда дворец пўдір салтыр тіп иskem. Ол дворецте, тізенъ, суғ чоғыл: нинче дее хутух хас-салар, суға читіре хас полбааннар. Аннанъар суғны ханға уғаа ырахтын тартчалар...

— Мин иskem,—кірізібіскен Пелле,—ол ханнынъ

дворезінінъ кѡзенегінінъ алнында пір ле хараада уғаа улуғ дуб ағас ѳс партыр, дворецте харасхы пол партыр. Ол дуб ағазын кизібізерге хынғаннар, че полбааннар! Пір салааны ўзе сапса, анынъ орнына ікі салаа ѳс парча. Аннанъар дворецте кўнѳрте дее чарытхылығ одырарға килісче. Ол хан пічік сығарыбыстыр: дуб ағазын узурьысхан кізее ўс хап алтын сыйлап пирерге, хутух хас пирген кізее —позынынъ хызын паза ис-пайынынъ чарымын пирерге. Ханнынъ хызы, тізенъ, уғаа абахай!

— Мин андағ ипчі алып алчанъ ползам!—улуғ тын салған Янне.

— Че саға, алыға, абахай даа полбаза чарабас паза!—хормачыланып чоохтанған Пелле.—Че ўс хап алтынны холға киріп алза чарирчых.

— Ниме зе!—чоохтанған пабазы,—часкаларынъны сынап кѳрінъер.

Харындастар чолға тимненібіскеннер, Малыш оларнанъох хада сырбалыбысхан.

Ағас аразынча парчадып истіпчелер: тағ хырында кем-де ағас торча.

— Тағ хырында кем ағас торча полчанъ? хайхап парған Малыш.—Парып кѳренъер бе?

— Кирек азах чобадарға! —изебіскен Янне.

— Маймах талирға ба?—сырайын чыы тудыбысхан Пелле.

Че Малыш сігірт-сегірт ле тўскен—чўгўрібіскен.

— Парып одырынъар, харындастар! Мин сірерге чидербін.

Малыш, таға сых киліп, кѳр тур: палты поэы ла пір чоон харағайны торча. Пір сілігініп сапса—тахпайлар андар-мындар ла чачырап турча!

„А-а!—сағынча Малыш.—Пу оланъай ла палты полбас, неке. Минінъ мындағ палты полза!“

Малыш палтызар пас килді:

— Изеннер, господин палты!

— Изен, ээ кизі! Мин сині хачаннанъох сахтапчам. Алып ал мині, мин саға туза поларбын.

Малыш, палтыны хапчиина суғыбызып, харындастарын сўріс сыххан.

Аннанъ андар парчадып истіпчелер: кемнінъ-де хая унатчатханы истілче.

— Ниме полчанъдыр ол? Малыш харындастарынанъ сурча.

— Ол тобырғы тумзиинанъ тохлатча,—кўлче Пелле. Малыш, киртінмин, ниме тохлатчатханын көрерге тағ чоғар чөрібіскен.

Тағ тигейіне чидіп көрібіссе—анда кўрчек хаяны кўбўр чирні ле хасчатхан чіли унадып одырча.

— Изеннер, господин кўрчек! Саға мин чохта эріністіг нимес пе?

— Синненъ хада өрчіліг полар!—нандырған кўрчек. Малыш, кўрчекті хапчиина суғыбызып, харындастарын сўріс сыххан.

Олар пір чулыцахха читтілер. Ол чулыцахтынъ суу ап-арығ, харах ла чазы осхас.

— Мындағ пөзік чирде пу чулыцах хайданъ сығып ахча полчанъ?—танънапча Малыш.

— Саға прай ла нимені пілерге кирек!—тарыныбысхан Пелле.—Оскі ле чіли тағданъ таға чўгўр чөрчезінъ. Чөр, саасхан чіли сатраба!

— Мин пу чулыцахтынъ хайданъ сыхчатханын пілерге хынчам. Парып көр килим!

Харындастары Малышты хырыс сыхханнар, че анзы, тастанъ тасха сегіріп, чулыцах чоғар ойлабысхан.

Малыш парғаннанъ пар ла одырча, че чулыцах, тізенъ, ніскереплече. Аннанъ андар уламох ніске пол парған.

Че сірер чи, ол чулыцах хайданъ сыхча полар тіп сағынчазар? Кічичек хузух хастыриинанъ! Ол чулыцах кўн хараана аймах-пасха өнъненъ сусталып ахчатхан.

— Изеннер, господин хузух хастыри! Мында сірерге чалғызаан чадарға эріністіг нимес пе?

— Сині сахтап илееде ўр чыллар чат парим,—нандырча хузух хастыри.

— Че мин килдім!—кўлінібіскен Малыш.

Малыш, хузух хастыриинынъ суғ ахчатхан тизігін торбастанъ тулғабызып, хапчиина суғып алып, харындастарынзар ойлап килді.

— Чулыцахтынъ хайданъ сығып ахчатханын піліп алдынъ ма?—Пелле ырахтынох хысхырча.

— Чулыцах хузух хастыриннанъ сыхча.

— Че тохта, мин сага көрченъ нимені көзідербін!—
тарыныбысхан Пелле.—Мин сині үгрет салыбызарбын,
хайди улуғларға кўлерге.

— Мин көрерге хынған нимені көрдім,—нандырған
Малыш, ананъ чолча аннанъох табырах пас сыххан.

Ўс харындас ўр бе, ас па пардылар, че корольнынъ
дворезіне читтілер. Дуб ағас дворецтінъ көзенегінінъ
алнындох турча, колодецті пір дее кізі хас полбин-
дыр, суғны идөк ырахтанъ тартчалар.

Янне парып корольға чоохтапча:

— Король! Маға дуб ағасты кизібізерге чарадынъар!

— Кис көр,—ырсай салған король.

Янне, палты алып алып, пар-чох кўзін салып сапхан.
Пір чоон салааны санъай ўзе сапхан, че анынъ орнына
аннанъох чоон паза парбах ікі салаа өс парды.

Корольнынъ хадарчылары, Яннені тудып алып, со-
ғып-соғып позыдыбыстылар.

— Э-э-к, аалығ!—кўлче харындазына Пелле.—Хай-
данъ даа пастирын сизін полбадынъ!

Пелле, палты алып алып, ағасты ибіре көр чөр ки-
ліп, анынъ инъ чоон чилегезін пір ле сабыснанъ ўзе
саабысхан.

Ана сах андох ол чилегеденъөк чоон чилеге чир
алтыннанъ көріне түскен. Тўрче полғандох аннанъ хойығ
көк пўрліг ікі азыр салаа өс парған.

— Сўрінъер пу нимее чарабасты!—чабалланыбыс-
хан король.

Корольнынъ хадарчылары Пеллені ниткелеп-ниткелеп
сўрібіскеннер.

Амды Малыш корользар пас киліп чоохтапча:

— Маға часкамны сынап көрерге чарадынъар?

Король, Малышты көріп, аннанъох тынъ тарынып,
көксен сыххан:

— Мынзы чи хайдағ кинектір? Сўрінъер мыннанъ!
Парбаза, хулахтарын кизібізінъер!

— Іди ле сўрібізерге чарирба за, сірернінъ вели-
чествонъар? Сірернінъ указынъар чи? Аны толдыр
полбазам, анда минінъ хулаамны кизерзер. Че пастап
мин часкамны сынап көрим.

— Че чарир,—чаратхан король.—Че син, ол дуб ағасты кис полбазанъ, хулаанънанъ полар тілінъні дее кистірібізербін!

Малыш, хапчиин инъніненъ түзіріп, аннанъ волшебнай палты сығар килген. Палтызын сабынанъ төбін турғыс салды, палтызы, тізенъ, позынанъох улуғ!

Ибіре көр турған кізілер хатхырыс сыхханнар:

— Тынъох таа кўлкістіг ниме! Палтызы позынанъох чоон!

Малыш хысхырыбысхан:

— Палты, тор пу дуб ағасты!

Ол палты ананъ на тор сыххан—тахпайлары ла чачырап турча. Түрченінъ не аразында дуб ағастынъ төкпезі дее халбаан. Палты аны хуласха кис салған. Ол одынъ чўс ибге, от салып, чіченъ ниме хайнадарға пір чылға чидерчік.

Малышха ўс хап алтын төлирге килізерін сис салганда, корольнынъ кўлер дее көѳ тўс парған.

— Че ниме зе, сыйых сини. Ол сыйыхты алар алында, син минінъ чуртымда хутух хас пир.

— Мин тимдебін. Хайда хазарын көзіт пирінъер.

Король хутух орнын көзіт пирген, позы, тізенъ, Малыштынъ ниме идерін сағып тур.

Малыш, манъзырабин-хайтпин, хапчиинанъ кўрчек сығар килген. Король көзіткен чирге кире пазыбызып, ол хысхырыбысхан:

— Хас!

Кўрчек ананъ на хаяны унат сыххан, тастарданъ сағыннар ла пытырас турча. Кўрчек хутухты хачан хазыбысханын көрерге дее манънанмааннар.

Король, хутухсар көрібізіп, хысхырча:

— Хутухта суғ чоғыл, махтанчыхтынъ хулағын ки-зінъер!

— Манъзырабанъар, сірернінъ величествонъар! Суғ амох полар.

Малыш хапчиинанъ хузух хастыринн сығар килген, ікі чара тудыбысхан. Пір чардығын ізебінзер суғыбысхан, паза пір чардығын хутухсар кире тастабызып, чоохтапча:

— Ах, суғ, ах!

Хузух хастыринанъ ап-арыг суғ ағыбысхан. Суғ, хутухха толып, аннанъ азыраох ах сыххан. Малышха, кооп хазып, ол суғны пасха чирзер ағызыбызарға киліскен.

— Ниме зе, король, амды син сөлеен сыйых минінъ холымда полбас па за,—чоохтанған Малыш.

Король сағысха тўзібіскен. „Чох-чоостарымнанъ, па-зох албан чарлабызып, ўс хап алтын чыып алам. Че ис-пайымнынъ чарымын пирерге аястығ, хызымны даа оланъай кресенге хайди пирченъ“.

Королевна корольнынъ хулаана сыбырапча:

— Мин мындағ кічичек кізее парбаспын. Маға прай кізі кўлер.

Король уламох сағысха тўзібіскен, хайди даа поларын пілбинче: ис-пайынынъ чарымын пирібізерге аяпча, хызынанъ даа чарыларға хынминча.

— Пўўн син минінъ аалчымзынъ, танъда чоохта-зарбыс,—хайди полза чоохтанған король. Малышты инъ не чохсы комнатазар апар саларға чохығ пирген.

Малыш харындастарынзар ойлабысхан. Малыштынъ чинъізіненъер олар истірөктер.

Харындазын көр салып, Янне чоохтапча.

— Пістінъ пірсібіске дее часка полғанына мин тынъ өрінчем. Пабам, мында полған полза, пісненъөк хада өрінерчік.

— Часканынъ харағы чоғыл, андағ полбаан полза, ол сині таллап албасчых!—Пелле тыртыстанып чоохтанған.

— Минненъ хада хонынъар!—хығырған Малыш харындастарын, ананъ ўзөленъ дворецсер чөрібіскеннер.

Король, сағысха тўзіп, хараа тооза узубаан:

„Пу кічичек оолағастанъ хайди азырылып алчанъ? Сыннанъ даа ағаа хайди пирібізербін ис-пайымнынъ чарымын паза чалғыс ла хызымны!“

Пелле иртен корользар киліп чоохтапча:

— Маға пис хап алтын пирзенъ, кічіг харындазымнанъ азырылар онъдай чоохтап пирербін.

— Чахсы чөп пирзенъ—алтын аябаспын. Мин пирген сөзімні толдырадырбын.

— Сөс ол сөс ле, маға пічік пас пирінъер!

Король пічік пас пирген. Пелле, ол пічікті ізебінзер суғыбызып, чоохтапча:

Пу чағынғы ағас аразында хайда-хайда чоон чилбіген чуртапча. Ол пір ле чисте пір пуғаны тооза чібисче. Малыш хызынънынъ тойына ол чилбігенні сыйыхха ағыл пирзін.

— Син чахсы ниме сағынып алтырзынъ!—король Пеллені махтаан.

Малыш иртен иртөк корользар килген.

Че король ағаа чоохтапча:

— Ис-пайымнынъ чарымын паза хызымны саға ирге пирерге чаратчам, че тойда син минінъ хызыма сыйых сыйлирға кирексинъ.

— Хайдағ сыйых?

— Пу чағынғы ағас аразында чилбіген чуртапча. Аны тудып алып сыйлап пир.

— Чарирох,—чаратхан Малыш.

Малыш улуғ тууп хапчыхха палтызын паза кўрчегін суххан, пір тілім іпек, кōп нимес пызылах алып алып чōрібіскен.

Улуғ харындазы аны чōптепча:

— Парба, харындазым! Чилбіген сині чіп салар! Позынъны аябинчатсанъ, пабанъны даа ая!

Ортын харындазы, тізенъ, ағаа хысхырыбысхан:

— Синінъ хайдағ киреенъ халған! Одыр, чоохтанма!

Малыш, харындастарынанъ анымчохтазып, чағын чатхан ағас аразынзар чōрібіскен.

Ағас аразынча чōріп, андар-мындар хылчанънап, сырыптар өтіре пір дее ниме кōр таппады. Ачых чирге сых киліп, тōкпеске сығып алып, сарнап сыххан:

Өскен сыным кічіг дее полза,

Мин хачан даа хорыхпаам!

Кічіг дее ползам махачыбын,

Пір дее нимеденъ чалтанмаам!

Игір-пўгўр чилбіген чабал,

Кўс сыназарға сыхтах пеер!

Ағастар иленънезіп, сырыптар тычыраза тўсті: ол хамағында чалғыс харахтығ чилбіген килчеттір. Анынъ өскен сыны пōзік ағастарданъ пōзігōк, пазында састар орнына хазалчых тігенектер өс партыр. Ачых чирге сых киліп кōрче, че анда пір дее кізі чоғыл.

— Кем мині хығырган?—чилбіген пар-чох тынын салып хысхырды.

— Мин хығыргам!—улуғырхап нандырған Малыш.

— Кем пу сарыҕ ла сеек чіли ыынънапча?—чилбіген аннанъох тынъ тарыныбысхан.

Малыш, тізенъ, төкпесте турып алып, плесет салча паза сарнапча:

Оскен сыным кічіг дее полза,

Мин хачан даа хорыхпаам!

Кічіг дее ползам махачыбын,

Пір дее нимеденъ чалтанмаам!

Игір-пүгүр чилбіген чабал,

Күс сыназарға сыхтах пеер!

Чилбіген чирге чапсыра чадыбызып көрче: Малыш, тууп хапчых тудынып алып, төкпес үстүнде плесет салча.

— А-а, синзінъ ме, хурт-хоозычах?! Нимее мында чархастыҕ пол чөрчезінъ? Мин сині тыргаамнанъ на ылчырада пазыбызарбын!

— Че анзын көрербіс! Минінъ нымысчым пол парзанъ, мин сині иптєп-таптап чоохтазарға үгредіп аларбын. Амды чахсызынанъ чоохтазаанъ,—сөлеен Малыш чилбігенге.—Син иткен нимені ит полбазам, мин синінъ нымысчынъ поларбын, че син мин иткен нимені ит полбазанъ—минінъ нымысчым поларзынъ. Чарир ба?

— Чарир,—чаратхан чилбіген.—Минінъ ибімзер паранъ.

Олар чилбігеннінъ ибінзер килгеннер. Малыш чоох-тапча:

— Мин астанъ өзөгеге чөрбін! Азыранып алза чарирчых.

Стол кистінзер одырыбыстылар. Малыш хапчиинанъ пір тілім іпек паза пызылах сығар килген.

Чилбіген, пызылахты көр салып, сурча:

— Синінъ ол нимедір?

— Пу тас.

— Тасты чидірөктер бе?—танънапча чилбіген.

— Мин кічігденъ сығара таснанъ азыранчам. Аннанъар минінъ, оскен сыным кічіг дее полза, сағызым сининенъ артых.

— Пир маға, мин чібөк көрим! Мин дее сағыстыҕ пол парам, арса.

Чилбіген, пір улуғ тас таап алып, аны ахсынзар суғыбысхан.

Чилбіген пір-ікі тайнаан, че ахсынанъ ўс одыл парған тіс тўкўрібіскен.

— Чох! Минінъ тістерім мындағ нимені тайнап полбадағлар.

— А-аа! Мин чинъдім,—өрін парған Малыш.

— Че чарир. Ам мин сині сынап көрим. Син маға ікі көнек суғ ағыл пир,—чоохтапча чилбіген.

— Көнектерінъ хайдадыр?

— Мына пулунъда турчалар.

Малыш пулунъзар көрібіссе—анда ікі көнек хости турчалар, полғаны ла чўс көнек кірченъ сабан осхас!

„Пу көнекке кір парза, мин аннанъ сых таа полбаспын, оларны орныларынанъ даа тибірет полбаспын“,—сағынып алып, Малыш чоохтапча:

— Маға суға парарға кирек чоғыл, мин суғны ізебімде ал чөрчем!

Малыш, ізебіненъ хузух хастыриинынъ чардығын сығар киліп, чaxyғ пирді:

— Ах, суғ, ах!

Хузух хастыриинанъ суғ, ікі көнекке толдыра ағып, оларданъ азырох ах сыххан.

— Чидер! Чидер! Іди син мині суға пурлухтыр саларзынъ!—хорығыбысхан чилбіген.—Син чинъдінъ! Маға синінъ нымысчынъ поларға килізер.

— Андағда син мині корользар апар!—чоохтаан Малыш.

Чилбіген Малышты инъніне одыртып алып парсыххан.

Ол туста дворецте улуғ кўлет парчатхан. Король ол кўлетті хынызы чох кізөзіненъ азырылғанына өрініп итчеткен.

— Ис-пайымнынъ чарымын амды Малышха пирерге кирек чох!—өрінчеткен король.—Чилбіген аны тырғаананъ сарығ ла сеек чіли ылчырада пазыбысхан полар.

— Мин аннанъ остымох,—өрінче хызы.

Кинетін хара хорғыстығ кўўлес паза тычырас истіле тўскен. Прайлары көзенексер ойлас парғаннар. Көр-

зелер—чилбіген Малышты инъніне одыртып алып килче, Малыш, тізенъ, улуғ сарында.

Чилбіген, хаалхаа сыып полбин, аны анъдара теебіскен, кӱзенек хыринзар пас киліп, тізектеніп турыбысхан. Малыш ачых кӱзенексер' сегірібіскен, корольнынъ хызына чоохтапча:

— Сірернінъ хынған хыныстарынъны толдыр салдым!.. Пістінъ тойыбыс хачан полар за?

— Пирген сӱзінъні толдыр, корольнынъ хызы!— хысхырыбысхан чилбіген.—Толдырбазанъ, мин сині...

— Мин чаратчам, мин чаратчам!—корольнынъ хызы чилбігенге нандырған.

— Минінъ хызым чаратча!—хорых парып, чоохтанған король.—Пӱӱнӱк той идербіс.

Малыштынъ паза корольнынъ хызынынъ тойы олох иирде ирткен.

Чилбігеннінъ улуғ табыснанъ „ура“ хысхырғанына киріп парған корольнынъ хулахтары тунғлап парғаннар, ол чирін дее устап-пастап полбиныбысхан. Анынъ орнына Малыш устап-пастап сыххан.

Малыш корольнынъ орнына турғали, чох-чоостарға чуртирға ниик полыбысхан, аннанъар олар Малышты тынъ махтачанънар.

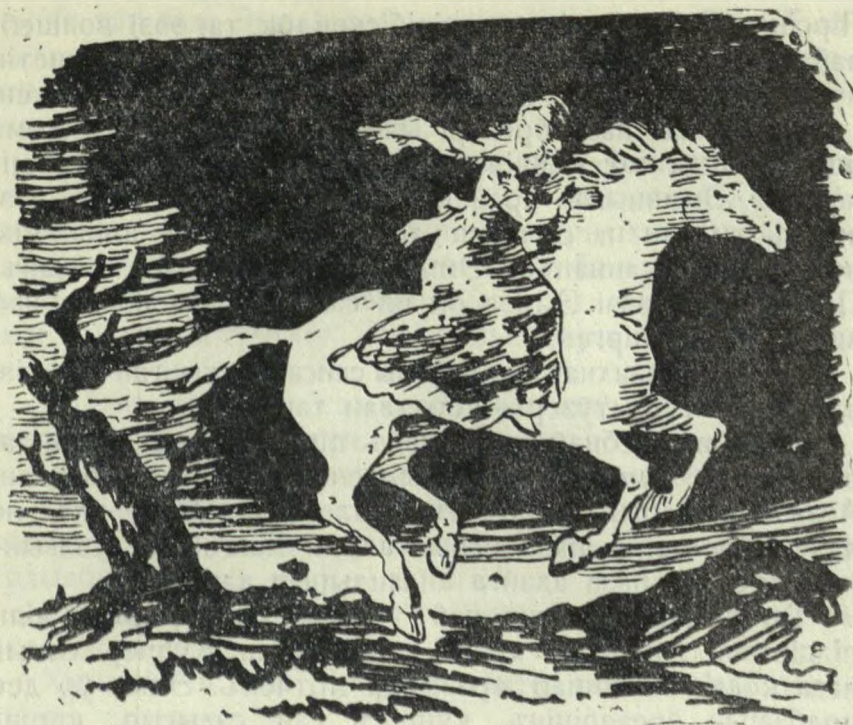
Че Малыштынъ харындастары хайди полдылар?

Янне хомай чуртабаан, хырых кӱнек кірченъ сабан чіли симір парған.

Пелле, кӱнненъ кӱнге сарғалып, хуруғ сӱӱгі ле халған. Істі кӱйгеніненъ чӱрегі хомайланып, Пелле чиит позынанъох ӱреп парған.

Малыш, тізенъ, мунаанча чуртаан.





РЮБЕЦАЛЬ

Немец чоннынъ нымағы

I.

Алында-пурунда тасхыл істінде тағ ээзі чуртаптыр. Ол прай тағларнынъ ис-пайын поэнынъ холында тутчанъ полтыр паза чир алтында чуртапчатхан хайхастыг кічицек ус кізіцектерні устап-пастачанъ полтыр.

Пірсінде тағ ээзі, чир алтынанъ сығып, чир ўстўнде ние итчеткеннерін көрерге сағынып алған. Тағданъ таға чўріп, ол Силезиязар читкен. Анда ханнынъ хызы Эммань көр салған. Тағ ээзі Эммаа тынъ көўленібіскен. Аннанъ пеер ол ағаа тынъ сағынчанъ. Хайхастыг кічицек ус кізілернінъ устаг-пастагчызы абахай Эммань оғырлап апарыбызарға сағынып алған. Тағ ээзі Эмманынъ ўрелеріненъ хада агас аразындағы чулычахсар кўннінъ сай суға сомарға чўрчеткенін сизін салған.

Пірсінде Эмма киліп суға кірібіскендөк, тағ ээзі волшебнай ағазаан суға теертібіскен. Чулычахтағы суғ, кинетін пурлап-хайнап киліп, Эммань чир алтынзар ал чөрібіскен.

Іче-пабазы паза өрелері ылғас турған туста, Эмма чир алтында тағ ээзінің уғаа сіліг, пай ибінде чуртап-чатхан. Эммань прай нимезі пар полған. Тағ ээзі анынъ хынған на сағызын толдырчанъ. Че анда кізі чох полчанъ, аннанъар Эммаа тынъ эріністіг полчанъ. Пірсінде тағ ээзі Эммаа он ікі салғын паза волшебнай ағазах ағыл пирген.

— Пу ағазахнанъ салғынны сапсанъ, хынған на кізі алнынъда тура түзер!—чоохтаан тағ ээзі.

Эмма волшебнай ағазахнанъ пір салғынны сапханда, ол салғын Эммань кӱӱленченъ өрезі пол парған. Ағаа ӱрін парып, паза тоғыс салғынны Эмма инъ не чохсы өрелеріне айландырып алған. Халған ікі салғынны—хоосхаа паза адайға айландырып алған.

Тағ ээзінің эрістіг пай туразы тіріл парған чили пілдірген, Эммаа даа кӱгліг улыбысхан. Кӱннер хыныг паза кӱгліг ойыннар аразында иртченъ. Эмма ӱр дее полбаанда өрелерінің, кӱннің сай салығып, кіріп-четкеннерін сизін салған. Пір неделя ирткенде таях чох чӱр полбиныбысханнар, хоосхананъ адай ідӱк хайди ла полза азахтарын хыймырадып пас чӱрібіскеннер. Эмма, хомзынып, тағ ээзіне хоптанған.

— Мин саға улыс полбаспын. Салғыннар суғлыг полғанда, синінің дее өрелерінің чиит полғаннар.

— Мин ам ниме идербін? Пу кинектернінің соонанъ чӱрем ме?—сурған Эмма.

— Чох, саға оларнынъ соонча чӱрерге килиспес,—нандырған тағ ээзі, ананъ волшебнай ағазағын сілігібіскен.

Эммань өрелері паза хоосхананъ адай хуруп, тырыс парған салғыннарға айлан парғаннар.

— Мин ам эрінгенненъ ӱл парам!—ылғабысхан Эмма.

— Сіліг кӱк харахтарынның ардатпа, харах чазына хызар парарлар,—тағ ээзі Эммань чӱптеен.—Мин саға пӱӱнӱк салғын ағыл пирем, син аны пазох хынған на нименъе айландырып аларзынъ!

Че таг ээзі Эммаа соон сағынмин сөс пирген. Хыс-хы тоозылчатхан полған. Ол чир алтын тооза үтестирген, чалғыс таа салғын таппаан. Эмма, тізенъ, чалғысхан одырып, улам тарынған.

Андада таг ээзі, салғын үрені таап алып, көп тарып салған. Салғынны табырах өскірерге хынып, аны чылығ-лирға чир алтынынъ чалынын полызарға хығырған. Салғын пір кўннің өзізін пір ле часта өс турған. Салғын чахсы өсчөткенде, таг ээзінің көннің чарып пастаан, ананъ үр ниместенъок Эммаа пыс парған салғын ағыл пирген.

Көйтік Эмма, ол салғынны саасханға айландырыбызып, агаа чахығ пирген:

— Чир үстүнзер учуғып, минінъ хынғаныма чоохта: үс кўн пазынанъ мині Майскай пүкте өктем аттығ сағызын. Анынъ нандырған сөзін маға пір дее чирде тудылбин читірі!

Саасхан, учуғыбызып, үс кўн пазынанъ нандыра айлан килген.

Хынғанынъ сині Майскай пүкте сахтапча!—сатыри түскен саасхан.

— Көөлче, көөлче!—тысча Эмма саасханны.—Таг ээзі килир.

— Принцесса! Мин пирген сөзімні толдырдым. Наа ла пысхан суғлығ салғыннар, нинчө киректезенъ, анча полар!—өрчіліг чоохтаан таг ээзі, ананъ абахайнынъ хыринда илееде көп салғыннар сал салған.—Че син маға чоохта: пістінъ тойыбыс хачан полар?

Эмма сағынып-сағынып алып чоохтаан:

— Пістінъ тойыбысты ханнарни чіли идерге кирек. Мин принцессабын, син аны ундуба! Пістінъ тойда чон көп поларға кирек. Син парып нинче салғын өсчөткенін сана, мин, тізенъ, син килгенче, оларны кемнерге айландырыбызарын сағын саларбын. Че син саба санабыссанъ, той полбас.

— Чох! Мин алчаастабаспын!—өріп парған таг ээзі, ананъ салғын санирға чүгүрібіскен.

Көйтік Эмма, инъ улуғ салғынны чүгүрік атха айландырыбызып, агаа алтаныбызып, Майскай пүксер чүгүртібіскен.

Таг ээзі, салгыннарны санапчадып, манъзырааны-нанъ алчаастап, нинче-нинче хати санаан. Хачан тооза санап алганда, Эммазар килген. Ибінде, Эмманы кілеп, пар-чох туюх чирлерні тикке ле ніндеен—Эмма чіт парган.

Хуруғ тіл саасхан аны көріп сатыри түскен:

— Абахай Эмма, сині тастап, көӊленчеткен оолгын-зар ойлабысхан! Ойлабысхан, ойлабысхан көӊленчеткен оолгынзар! Ол Эмманы Майскай пукте сахтапча!

Таг ээзі ӧкпеленгеніненъ абахай Эмманы сүріс сыххан. Че таг ээзі Эмманы анынъ ады чир алтыннанъ пу чир үстүне сегірібіскенде ле читкен. Таг ээзі, чабалланганынанъ, Эмманынъ соонча хызыл чалын ызыбысхан. Ол чалын, пір мунъ частыг дуб ағасха тееп, аны пазынанъ төзіне теере ӧртебіскен.

Сағысха түскен таг ээзі, чобалын төрт чилге чоохтап піріп, чир алтындагы хан чирінзер ойладыбысхан.

Кӧйтік Эмма таг ээзін ханъыртып ойлабысханын ол төрт чил прай чир үстүне чарлаан. Кізілер аны истіп алып кӱліскеннер, таг ээзін „Рюбенцеллер“ тіп адап алганнар, алай ба салгын саначанъ. Че оланъай ла чоохтаза „Рюбецаль“.

Ол солалыс таг ээзінінъ хулахтарына истілібӧк парган. Рюбецаль кізілерге тынъ тарын сыххан. Аннанъар чир үстүнде нима итчеткеннерін көрерге пірее-пірее ле сыхчанъ, че сыххан сай кізілерге кӱлченъ. Иледе көп чыллар ирткен соонда, ол кізілернінъ хылығын паза оларнынъ чахсы-чабалын піліп пастабысхан. Кізінінъ чӱреендегі сағызын книгананъ на хығырған чілі піліп одырчанъ. Аннанъар Рюбецальнынъ чох-чоосха алай ба пасха даа киртістіг кізілерге хомай иткенін пір дее кізі испеен. Мына пірсінде хайди чахсы хылыхтыг Вейтха полыхханын истінъер.

II.

Алында-пурунда Рейхенберг тіп аалычахта чох кресен Вейт чуртаан. Ол, ас сыхпаан чылда пай хончиина алымға кір парып, аны тузында төлеп полбаан. Тыртыс хончыгы анынъ ис-пайын прай пылазып алған. Чох Вейтінъ пір ле інегі халған.



Эмmanın ады чир алтынаны пу чирге сыгара сегірібіскенде,
тағ ээзі читкен.

Вейт ол пайны чарғаа пирерге сағыныбысхан. Кізілер Вейтха чоохтачанънар: „Күстігденъ күреспе, пайнанъ чарғыласпа!“ Че Вейт аны испин чарғаа хоп кирибискен.

Вейт, чарғаа чөріп-чөріп, халған инегін чарғылаттырыбысхан. Чох Вейттинъ алты палазы паза ікі ле холы халған. Че астапчатхан палаларны азырирға ол ла ікі хол асхынах полған.

Чох Вейт иртенненъ иирге дее теере хол салбин тоғынза, ибінде көп нимес тее іпек кўннинъ сай полбачанъ.

— Өзөкчеткен олғаннар чіченъ ниме сурапчатсалар, мининъ чўреем сыстапча!—ылғачанъ ипчізі.

— Ылғаба, ипчіедем!—алдачанъ аны Вейт.—Пір ле чўс талер таап алчанъ ползам—андада азах ўстўне сығарчыхпыстар! Көп нимес чир садып алза, хайди полза азыран парыбызарчыхпыстар.

— Ол пір чўс талерні хайданъ аларбыс са?—ылғачанъ ипчізі.

— Мин, сининъ тағ чоғар чуртапчатхан пай туғаннарынъзар парып, пір чўс талер өдіске кілеп алам. Оларға пір чўс талер көп ле ахча нимес.

Парасхан ипчі кізі, харахтарынынъ чазын чызыбызып, апсаан чолға тимнеп сыххан. Че чолға тимвеченъ дее ниме чох полған. Вейт, пір фляга соох суғ урып алып, пір тілім халас паза пик арах таях таянып алып, чол чөрібискен.

Вейт хойығ ағас аразынча тағ чоғар илееде ўр парған. Чол пара флягадағы суғны тооза ізібискен, пір тілім хуруп парған іпеен чібөгіскен. Майылғанынанъ азахтарын чадап алыстырып ипчізінинъ пай чуртапчатхан туғаннарына хайди полза ла чидіп алған.

Туғаннары, тозын пас парған паза талалых киптиг Вейтті көріп чалахай удурлабааннар. Вейтха хоных таа пирбееннер. Вейт пір чўс талер өдіске кілеенде, олары ағаох кўл сыхханнар:

— Паза чи ниме сағынып аларзынъ! Син, нимее чарабас, пір чўс талер өдіске кілепчезинъ ме? Танъда өл парзанъ чи? Пирген ахчабысты кемненъ аларбыс? Чөрмыннанъ, саға пір дее ниме пирбеспіс!

Вейт оларға пір дее ниме чоохтанмаан, хонарға сарайзар парыбысхан.

Ачых сағыстар Вейтке иртенге теере узирға пирбеенер. Иртен кўн сығар-сыхпастанъох ибінзер чөрібіскен.

— Ікі кўн тик ле чирге иртір салдым! Хуруғ ла холлығ хайди ибге айланарбын? Туғаннар полызарға хынминчатханда, пасха кізіденъ ниме сахтирзынъ?

Вейт сағынған, сағынған, ананъ сағынып алған:

— Рюбецальданъ сурап көрзе чи? Аны чох-чоостарға полысча тіп чоохтазадырлар. Мин нимее хорығарбын? Рюбецаль тарынза даа тимір таяғынанъ сабар паза хырызыбызар. Че, ползын-полбазын! — чарадып, Вейт пар-чох кўзін салып хысхыр сыххан:—Рюбецаль! Рюбецаль!

Сырыптар кинетін хыймыраза тўскен, анынъ аразынанъ хайда-хайдар чоон, тўгдереп парған паза хызыл сағалы хурчанған хурына теере тўс парған харадасчы сых килген. Харахтары ізіг көс ле чіли пызынънасчалар, холында чоон тимір таях тудын салтыр.

— Чир хурты!—Рюбецаль өкпеленіп хысхыр сыххан. —Мин хынминчатхан солананъ мині адирға хайди тідінчезінъ? Маға кўлерге сағынып алғазынъ ма? Мині хығырарға сині кем нїткелеен?

— Хомай чуртас паза чобағ, господин Рюбецаль! Сїрерзер улуғ сурығ пар. Арачыланъар минінъ палаларымны, олар өзөгіп өлерге чөрлер! Маға өдіске пір чус талер пирінъер! Алымны аннанъох көп төлирбін, сын сөзімні пирчем.

— Алығ!—чоохтанған Рюбецаль.—Ахчаны процентке пирерге мин саға ростовщикпін ме? Пар харындас-тарынъзар-кізілерінъзер, олар саға полыссыннар.

— Чир ўстўнде, пайлар паза чох-чоостар поларынанъ, ынархас чоғыл. Пайлар полызарға хол даа салаазын хыймыратпастар, чох-чоостар, тізенъ, полызарға даа хынзалар, кўстері читпинче. Чир ўстўнде мин полызығ сурчанъ кізі чоғыл. Аннанъар мин сїрерденъ суарға чараттым.

Кресеннінъ көні паза чарых чооғы Рюбецальнынъ көнъніне кірген.

„Кізілер минзер полызығ сурып килчеткенде, чир

ўстўнде хомай закон полтыр!“—Рюбецаль, істінде сагынып алып, Вейтке чоохтаан:

— Че чарир, мин саға полыс пирем. Чөр минінъ соомча!

— Рюбецаль Вейтті ағас аразынча пўксер, ананъ тудылчах, хойығ сырыптар ѳс парған тағзар апарыбысхан. Вейт, Рюбецальнынъ соонча илееде ырах парып, харасхы хуюзар кіре халған. Харасхы чирче парчатханда, Вейт хорыхханынанъ сірлезібіскен.

„Рюбецаль маға кўлерге сагынып алған полза чи? Ол мині пўзік тее чирденъ анъдара сазыбысса, алай ба патығ даа кўдірезер кире сазыбысса, аннанъ пір дее ниме сур полбассынъ!“—сағын салған істінде.

Рюбецаль кізінінъ сағынчатхан сағызын ѳтіре піліп одырчанъ, аннанъар ол кўлімзіреніп нандырған.

— Че, хайди идер зе! Хорыхчатсанъ айланыбыс!

Вейт кўр турза—илееде ырах кўк одычах чарыпча. Вейт чагдап одырза, кўк одычах аннанъох тынъ чарыпча. Пара-пара килгенде кўнѳртегі чіли чарых пол парған. Вейт андар-мындар хылчанънап кўрібіссе—хуюнынъ ортызында улуг чис хазанға толдыра кўмўс талерлер чатча.

„Че,—ѳрін парған Вейт,—ам кўрчем, Рюбецаль ой-набинчаттыр!“

— Ал, ал нинче кирек! Ахчаны ўс чыл пазында тўлим тіп, маға пічік артыс сал,—кўлінібіскен Рюбецаль.

Рюбецаль, Вейт ахча санапчатханда, кидер айланыбызып, кўрбечік полыбысхан. Че Вейт киртістіг кізі полған, пір чўс монета санап алып, Рюбецальға пічік пас пирген.

Рюбецаль, ол пічікті хығырып алып, тимір сундукта пиктеп салған, Вейтті хуюданъ сығарыбысхан.

— Че ам пар ибінъзер. Хуюзар кірченъ ізікті чахсы сизін сал! Мин синненъ, ўс чыл иртсўк, ахча сахтирбын. Мині ханъыртып салзанъ, кирек хомай полар! —чоохтап пирген Рюбецаль.

Вейт алған ахчазын молчағ пирген кўнде ағыл пирерге сўс пирген. Ол сўсті онъ холын кўдіріп алып пирген. Андағ даа полза, ѳдізін тузында тўлебезе, пасха алығ тўлегчілер чіли, поэынынъ алай ба палаларынынъ тынын пирербін тіп сўс пирбеен.

Рюбецаль, сагал аразынанъ ырсайыбызып, кииде ле хайыл парған чіли чіт парған.

Вейт өрінгеніненъ ибінзер чүгүрібіскен. Күзі хайданъ килген полчанъ? Чолда лавкаданъ аймах-пасха ас-тамах садып алған. Ибіне иирде орай читкен.

— Песке от салып, чіченъ ниме хайнаттах, ипчі-чеем! Пүүн тосханча азыранарбыстар,— Вейт иркін-ненъок хысхырыбысхан.

Ипчізі, песке от салып, чіченъ ниме хайнады-бысхан.

Астап парған палалары, тосханча азыранып алып, узуғлабысханнарында, ипчізі апсаананъ сурған:

— Минінъ туғаннарым сині хайди көрділер, чоох-тап пирдек?

— Синінъ туғаннарынъ ма?—Вейт, хатап сурыбызып, ырсай салған.—Уғаа чохсы! Олар мині чох-чоосынъ тіп сөкклебееннер, тосханча азырааннар паза үс чылға пір чүс талер өдіске пиргеннер.

— Ам көрдинъ ме минінъ туғаннарымнынъ чохсызын!—аннанъ пеер ипчізі күннинъ сай махтанчанъ.

Вейт пір күн исті, ікі күн исті, пір неделя исті, че паза исчее чох полыбысхан. Вейт ипчізіне чоохтапча:

— Хуруғ тілге пызып одырғанча, істен көреенъ. Піс ынағ тоғынзабыс, өдіске алған ахчабысты үс чыл пазынанъ төлеп саларбыс!

Олар істенерге чарат салғаннар. Вейт паза ипчізі үс чыл пір дее хол салбин тоғынғаннар.

Вейт пазох ниме-нооға чидіп алған, Рюбецальға пир-ченъ ахказын салыбох салған.

Төлеченъ күн чит килгенде, Вейт, пір чүс талер сүбүрекке палғап салып, ипчізін иртен иртөк усхурыбысхан:

— Тур, ипчічеем, тонан, сырайынъ чуун паза палаларны тонандырғла.

— Син ниме сағынып алдынъ, апсаачаам?—танъ-напча ипчізі.—Пүүн ұлүкүн дее нимес, ярмарка даа поларын испеем! Пісті хайдар апарарға чөрзінъ?

— Синінъ туғаннарынъзар парарбыстар. Чобаллығ чылда олар піске полыс пиргеннер, ам аны төлир күн чит килді.

Ипчізі, поэы чазанып алып, палаларына чахсы кип-азах кизіртібіскен.

Вейт, ипчізін паза палаларын ханъааға одыртып алып, тағ чоғар чөрібіскен.

Тағ паарына читкенде, Вейт, поза паан улуг оолгына Гансха пирібізіп, чоохтаан:

— Тағ чоғар манъзырабин пар. Таға сыхсанъ, ўс липа ағазы учурир, пісті анда сахтирзынъ. Піс тоғыртын сар азах чолынча чидербіс.

Ганс ханъаалығ көөлче пастыр сыххан. Вейт, тізенъ, пасхаларынанъ хада сар азах чолынча хойығ ағас аразынзар кірібіскен. Вейт андар-мындар ла хылчанънап парчатхан. Ипчізі аннанъ сурапча:

— Син ноға андар-мындар ла хылчанънап парчазынъ? Алай ас парыбыстыбыстар ба? Че нандыра паралар. Піске минінъ туғаннарыма чарыхтох чидерге кирек. Өдіс ахчаны төлеп, оларны алғыстирға кирек.

— Синінъ туғаннарынъны нименінъ ўчўн алғыстирбыс?—хатхырыбысхан Вейт.—Алай пістінъ хомай чуртапчатханыбысха кўліп, харааны көре мині иблеріненъ сығара сўрібіскен ўчўн ме? Синінъ туғаннарынънынъ маға ҳуруп таа парған іпек паза пір дее чірче узаан сўт табылбаан. Ана хайдағ олар чахсылар! Мин пісті сидік чуртастанъ арачылаан паарсах харындазымзар парчам.

— Мин синінъ харындазынъ парын пу синге теере испеем.

Вейт, оймах хыринзар пас киліп, андар көрібізіп, чоохтапча:

— Минінъ харындазым мында чуртапча. Ол піске синінъ чағын харындастарынънанъ артых полыс иткен. Піске часка ағылған пір чўс талерні ол өдіске пирген.

— Харындазынънынъ ады кемдір?

— Аны Рюбецаль тіп адапчалар.

Вейттинъ ипчізі хорыхханынанъ ылғабысхан:

— Табыраанча паранъ мыннанъ! Син ол халарзынъ, синненъ хада піс өлібөк халарбыс! Рюбецальны хылыхтығ паза көп кізі чох иткен тіпчелер.

— Алығларнынъ чоогын нимее исченъ!—тарыныбысхан Вейт.—Рюбецаль піске полыс пирген. Ол пол-

баан полза, піс хайди поларчыхпыс? Сағынарға даа хорғыстыҕ.

— Сағынъар мында, мин парып пісті арачылаанға өдізімні пирибізим. Мин аны пеер хығыр килербін, че сірер аны ізіг чүреенъерненъ алғыстирзар.

Вейт хуюнынъ ізігін көрглеп сыххан. Ол иргі кӱй парған дуб ағасты таап алған, хуюзар кірченъ ізік ана анынъ чилегелерінінъ аразында полған. Че ам көрзе— ол ізік чоғыл. Вейт хайдар даа парарын пілбинібіскен. Ол, таснанъ хаяны тазыладып, кӱмӱс ахчаларын сындырадып, нинче пар кӱзіненъ хысхыр сыххан: „Тағларнынъ устағ-пастағчызы! Мин саға өдізімні ағыл пирдім!“ Че ағаа янъы ла нандырған.

Вейт, хаяда одырып алып, сағысха тӱзібіскен. Сағынып-сағынып, чаратхан:

— Ахчамны мында артыс салим. Арса, Рюбецаль минінъ хараама көрінерге хынминча?

Вейт, сӱбӱрекке палғап салған ахчазын хая хыринда сал салып, ипчізінзер парыбысхан, че поэы істінде сағысырапча. Ипчізі Вейттенъ сурапча:

— Рюбецальны көрдінъ ме? Өдізінъні пирибістінъ ме?

— Чох, көрбеем!—Вейт ачырғанып нандырған.

— Ахчанъны хайдар иткезінъ?

— Хая тӱзінде сал еалғам.

— Чіт парза чи?

— Че ниме зе, ипчічеем, тағ ээзін солазынанъ хығыр көрзем чи?—Вейт ниткезін тырбанып чоохтанған.— Рюбецаль тарыныбызар... алай ба мині сох салар, че андағ даа полза киреебісті чарат саларбыстар.

— Че син ниме сағынып алдынъ! Ол сині өдіре дее саап салар!—сағысырабысхан ипчізі.

— Чоо сабыспас, арса!—хатхырыбызып, Вейт ханча ла пар кӱзіненъ хысхыр сыххан:—Рюбецаль! Рюбецаль!

Ағаа пазох янъы ла нандырды. Вейттинъ кӱӱ тӱс парған, андар-мындар харахсынып ала нандыра пар сыххан.

Оттар кинетін чилбірезе тӱскеннер, сыланъай бук ағастар иленънезібіскеннер. Олох туста хуюн пол киліп, хуруғ пӱрлерні толғап-пулғап, чоғар көдіріп, Вейт-

тінъ азахтарынынъ хыринзар тастабысхан. Вейт пўр-лер аразында ах чачынах кўр салған.

Вейт чачынахты алып алған, ананъ... пазындағы састары хайхаанынанъ чіке турғлабысханнар. Ол ўс чыл мынынъ алнында Рюбецальға пирген пічігі полтыр.

— Ырин, ипчічеем! Ыриніңъер, палаларым! Амды мин сағысырас чох узирбын! Рюбецаль, өдізімні алып, миніңъ пічиимні нандыра пирібісті. Мин пирген сөзімні толдыр салдым, амды ибзер сағысырас чох айланарбыстар!—хысхырыбысхан Вейт, ырингеніненъ слепезін чоғар тастап сыххан.

— Миніңъ харындастарымзар кіріп алалар,—сөлеен ипчізі.—Мин оларданъар хомай сағынчам. Аны чоохтап пирзем, чўрееме дее истіг пол парар, ырса.

— Че паранъар,—чаратхан Вейт, ананъ, прайларын ханъазға одыртыбызып, позы поза пағ тудып алған.

Туғаннары чуртапчатхан чирге иирде ле читкеннер. Вейт ізіктерін тохладыбысхан. Иркін алнынзар пір таныс нимес ирен сых килген.

— Изеннер! Миніңъ харындастарым хайдадыр?—Сурған Вейттіңъ ипчізі.

— Синіңъ харындастарыңъ?—танънап парған ирен.—Олар хачаннанъох мында чуртабинчалар. Оларынъ ниме-ноолары ўреп парған, постары чир ўстўнче тарап парғаннар. Аннанъ пеер ўс чылға чит парды полар. Тылаас-хабар даа истіле чоғыл.

— Вейт ипчізіненъ удур-төдір кўрізібіскеннер, ананъ нандыра парарға хынғаннар.

— Сірер харааны кўре хайдар парчазар? Хонынъар пісте,—чўп пирген иб ээзі.—Танъда иртен чўрібізерзер.

Вейт ипчізіненъ хонып алғаннар. Иртен, иб ээзін алғыстап, пастағы кўн сузынанъох наныбысханнар.

Вейтті киреенче чуртаан тіп чоохтасчалар. Ол Силезской тағларда Рюбецальға тоғасханын палаларына удаа чоохтачанъ полтыр.

III.

Пірсінде пір кічичек городта пай булочник чуртаптыр тіп чоохтапчалар. Ол булочниктенъер аал аразында хомай чоохтар чўрченъ. Пекарьлар иртенненъ



Хуюн пол киліп хуруғ пұрлерні толғап-пулғап сыххан...
Вейт пұрлер аразында ах чақынах көр салган.

иирге дее теере тоғынзалар, булочник уғаа асхынах төлеченъ полтыр. Пекарълар ачын паза тыртыс булочникке хынмачанънар. Хончыхти чуртапчатхан кресенер ағаа аннанъох тынъ хынмачанънар. Олар аны ірімчік тіп адап алғаннар.

Булочник, чох-чоос пірее чобаға кір парза, андар парып чоохтапча:

— Минненъ өдіске алып ал, соонанъ тоғын пирерзінъ: ікі соор одынъ тартып пирзенъ—өдізінъні төлеп саларзынъ!

Чох-чоос ікі соор одынъ тартып килче.

— Син ниме тартып килдінъ?—хысхыр сыхча булочник.—Ноға асхынах таарлаазынъ? Соорға ұс чарчых сал салып, аны пір соор таарлап килдім тіп сағынчазынъ*ма? Чох, мині ханъыртып полбассынъ! Ам даа ікі соор тартып кил, ағылбазанъ, чарғаа пирібізербін!

Чох-чоос ниме идіп алар? Ол пайнанъ чарғылас полбас. Анда анынъ халғанчы кибін суурып аларлар. Хайди полар за, чарым хысхы булочникке одынъ тартып тур.

Пірсінде булочник ыраххы аалдағы чох-чоостанъ он соор одынъ садып алған. Хачан чох-чоос халғанчы соорны тартып килгенде, ағаа чарым на паазын төлепче.

— Ноға асхынах төлепчезінъ?—танънапча чох-чоос.—Піс піди чоохтаспаабыс.

— Мындағ полбаан, че ам кирек пасха!—хатхырча булочник.—Хынминчатсанъ, одынънарынъны нандыра апар.

— Харааны көре хайдар тартып парам? Адым даа майых парды. Ибімде пір дее ниме чоғыл. Хуруғ холлығ ибзер хайди айланам. Ибде кічіг палаларым ылғасчалар. Син оларға даа ачын!

— Прай кізее ачынза, чўрек тее чара чачырап парар! Алар ползанъ, ал, албазанъ, саға пу даа чох полар.

Чох-чоос, пирген ахчаны алып алып, соорына одырыбысхан.

— Сині тикке ле ірімчік тіп адабааннар! Тохтадыр адыр! Саға өкістернінъ харах чазы чидер!—сымығын көзідіп, оградаданъ хысхырыбысхан.

Чох-чоос ун паза чарба садып алган. Олганнарына пряник садып аларга сагынган, че ахказы читпеен. Ол ағас аразынча парча, соохха тооп, че соох тыытхан-нанъ тыытлача. Чох-чоос көрзе, чолча угаа чуға кип кис салган кизи парча.

„Хайран парасхан! Соох сөөктеріне читіре кірче полар, неке!“—сагын салган кресен.

— Чол парчатхан кизи, одырып ал! Адым хомай даа полза ікі кизее сидир.

Чол парчатхан кизи соорға одырыбысхан. Олар ан-нанъох андар чөрібіскеннер.

— Алғыс ползын саға, чахсы кизи!—чоохтапча чол парчатхан кизи.—Син чоға андағ мөнексінъ?

— Нимее өрінерзінъ,—нандырган чох-чоос.—Мин пүүн булочникке ханъырттыр салдым. Мин ағаа одынъ сатхам, чоохтасхан паазынанъ ікі анча төбін төледі. Ол одынъны чарым хысхы тартхам. Хайча күзім тик чирге парды! Адымнынъ терізіненъ сөөгі ле халған, угаа тынъ чобал парған! Хысхыны хайди ла хыстап аларбыс ни зе? Ас-тамах алып алзам, халған ахча үрен аларға чидерөк тіп сагынгам. Амды, тізенъ, ахча даа чоғыл, одынъ даа чоғыл.

— Че ниме чох!—чоохтанған чол парчатхан кизи.—Чир ұстүнде чахсы кизілер чох нимес. Хайди полза чуртирзынъ. Че булочникті мин үгрет саларбын, ол аны өлгенче дее ундутпас!—чол парчатхан кизи кинетін хатхырыбысхан, ананъ соорданъ сегірібіскен.

— Син хайдар, тохта!—хысхыр сыххан кресен. „Алай парасханахха хомай ит салдым ма?“—сагын салған ол.—Чол парчатхан кизи, одыр! Мындағ соохта тооп парарзынъ!

Чол парчатхан кизи харасхы хараада хайыл ла парған чили чіт чөрібіскен.

Чох-чоос хорых парған: ниме дее сагынарын пілбинче. Ибіре сымсырых ла, ыраххы тағларда тасханынъ на өөктепчеткені истілче.

„Ам чи, хайди полчанъ? Мыннанъ табыраанча парарға кирек. Орай улыбысты, ибге теере ам даа ырах“.

Адын хамчылабызып, чох-чоос ибінзер чөрібіскен.

Булочник, тізенъ, чылығ ибінде одырып алып, өрін тур:

— Аалдағы ниме пілбесті мирген микеледім. Ол кирек ағаа! Мыннанъ мындар хыйға полар!

Паза пір кўнінде хайдағ-да чол парчатхан кізі булочниксер кіріп чоохтапча.

— Саға одынъ торчанъ кізі кирек, арса? Мин синненъ аарлығ сурбаспын.

— Че син нинче суарға хынчазынъ?—сурған ачын булочник.

— Көмес ле. Мин ибзер хуруғ ла холлығ айланмас үчўн, нинче көдір поларча одынъ салып аларға суарбын.

„Ол он чарчыхтанъ артых көдір полбас“,—сағынып алып, булочник чоохтаан:

— Танъдох тоғынып паста. Мин чаратчам!

Паза пір кўнінде булочник иртен иртөк усхун парған: тасхар кем-де одынънарны андар-мындар ла силгепче.

Булочник, халадын кизіп алып, көзенексер ойлап парды: кичеегі кізі чарған одынънарын андар-мындар ла сил тур.

— Көөлче, сағызы чох! Синінъ нызыразынъа иб дее иленънепче! Көөлче!

Паяғы кізі, онъ азаан пудынанъ азыра тартып алып, ол азахтанъ ананъ. на одынъ чар сыхчанъ! Пір сапса—чарчыхтар чўзерденъ постары ла чарыл турлар

Одынъ чарчатхан кізізер көріп, булочниктің хол-азахтары тітірес турған.

— П-а-р! П-а-р! Кирек чоғылзынъ!—хысхырған булочник.

Че одынъ чарчатхан кізі одынъны чарчаан на чарча! Чох-чоос тартхан одынъа хоза паза анча одынъны тұрченінъ не аразына чар салып, онъ азаан нандыра чапсырыбысхан.

— Че, иб ээзі, мин тоғызымны тоостым!—хатхырча одынъ чарған кізі.—Ам пір хучах одынъ алып алим!

Одынъ чарған кізі, ізебиненъ пағ сығар киліп, булочниктің нинче ле пар одиин, тып-тынъ палғап алып, указына артыныбызып, ал чөрібіскен.

Булочниктің хорыхханынанъ тілі дее тартып парған, азахтары, тізенъ, чирге чапсын парған осхас полған.

Одынъ чарған кізіні сиденненъ сыхханча кӧр турған.

— Тудынъар! Тудынъар!—хысхырып, ол кізінінъ соонча чӱгӱр сыххан.

Одынъ чарған кізі пасхан саананъ улуг ла полып одырған. Пола-пола килгенде хайда-хайдар пӧзік пол парған, пазы пулуттарға чит парған.

— Рюбецаль! Пу Рюбецаль!—булочниктің сағызына кір килген.

— А-а-а!—Нызыри тӱскен Рюбецаль. —Хорых пардынъ ма? Чох-чоосты пазох ханъыртар ползанъ, чуртазынънанъ анымчохтазарзынъ! Минненъ пір дее чирде чазын полбассынъ! Мин талай даа тӱбіненъ табарбын!

Булочниксер одынъ тартхан кресен, олох иртенінде тасхар сығып, кӧре ле хахап парған: уғаа кӧп, ооғасты чар салған чарчыхтар чатча, оларны сағам даа песке саларға чарир! Булочникке сатханынанъ ікі анча кӧп! Чарчыхтарнынъ хыринда кичеегі чол парчатхан кізінінъ кибі чатча. Ол кипті парып кӧдірібіскенде, аннанъ алтын талерлер алтын на нанъмыр чіли чаап сыххан.

„Кичее минінъ соорыма Рюбецаль одырған, неке!“ —сизін салған чох-чоос. Ол алтынны чыып алып, поэох осхас чох-чоос хончыхтарынанъ ӱлезіп алған.

Булочник, садыг идерін тохтадып, пасха ханнынъ чирінзер парыбысхан. Аннанъар паза тылаас-хабар истілбеді. Булочникті прайлары ундудыбысханнар, че чахсы Рюбецальны ам даа сағысха киредірлер.





ЧАСКА-ХУС

Поляк чоннынъ нымагы

Чир үстүнде пір ирепчі чуртаптырлар. Апсаа Ясек полтыр, ипчізі—Марыся. Олар иргі, іріктеп парған иб-де чуртаптырлар. Ибнінъ паза чирнінъ ээзі пай пан полтыр. Ол ибі паза чирі үчүн панға иледе көп ахча төлеп салтыр.

Пірсінде Ясек паза Марыся хараа тўс түзепчелер, оларданъ кем-де сурча:

— Хачан чахсы чуртирға хынчазар—чиитте бе алай кирип парза ба?

Ана ол тўсті олар ўс хараа түзееннер.

— Че, ипчичеем, син ниме чоохтирзынъ?

— Чобағны чиит туста көрерге ниик полар.

— Анызы сын чи зе,—чаратхан Ясек.—Чиит туста сирееде дее узирға нымзах поладыр, че кирип парза, нымзах таа төзекте наннар ағырызадыр.

— Чобағны чиит туста көріп аларға, кирип парза амыр чуртирға,—чаратханнар олар.

Олох хараада оларнынъ туралары көй парған. Аны истіп, пан тарыныбысхан:

— Сісер минінъ турамны чораа өртеп салдынъар! Маға андағ чалчылар кирек чоғыл! Парынъар минінъ чирімненъ!

— Піс өнетін өртебеебіс, пан! Отха пістінъ дее ниме-нооларыбыс көй парған.

— Че чарир, халынъар. Маға наа тура пүдір пирер-зер.

— Ам ниме идербіс се! Наа тура пүдірербіс,—Марыся улуғ тын салған.

— Пүдірерге килізер!—чаратхан Ясек.

Оларға наа тура пүдірерге киліс парған. Марысянынъ көп-нимес ахчазын отха көйгіспин арачылап халғаны чахсы, ол ахчаны паннанъ чир садып аларға чыған полғаннар.

Ол тураны Ясекненъ Марыся пір-ікі ле чыл пүдір-бееннер. Андағ даа полза тура тойын иткеннерөк! Че олох хараа туралары пазох отха көй парған. Ясекненъ Марыся чалыннанъ постары даа хайди полза сыхханнар.

Туранынъ пазох көй парғанын истіп, пан аннанъох тынъ тарыныбысхан. Адына мўніп алып, ойбазар ойлат килген.

— Минінъ чирімненъ парар чирлерінъзер парынъар!—Пан оларға хысхыр сыххан.—Сісер минінъ турамны чораа өртеп салдынъар!

— Піске ноо тузадыр өрттенъ? Піс поэбыс таа, пу тураа халған ахчабысты ўредіп, кізее алымға кір пардыбыс!—Марыся ылғап сыххан.

— Хайдар кірербіс се? Пістінъ пурунғыларыбыс паза ағаларыбыс хачаннанъ пу чирде чуртааннар. Піс төреен чирібістенъ хайдар парарбыс?—чоохтанған Ясек.

— Че чарир за, чаратчам, халынъар,—пан чахсы пол парған.—Че сісерге пу көй парған тураданъох артых тура пүдір саларға кирек.

Паза хайди полар за. Ясекненъ Марыся інектерін, аттарын паза сосхаларын садыбысханнар. Оларнынъ пір өскі паза танъахнанъ петух ла халған.

Тураны пүдіріп, анынъ потологын чапханча, иледе чыллар ирткен. Хончыхтарынанъ өдіске көп ахча ал салғаннар, постары даа майыхханнар. Ясекненъ Марыся узубачанънар, тосханча даа азыранмин чөрченънер. Холларын салбин тоғынып, кирип тее парғаннарын сизинмин халғаннар. Тура хырлирға черепица паза поэыг алчанъ ахчалары чоғыл. Хыры чох тура—тура нимес. Хайди полчанъ? Парасханнар тураларын сызырнанъ чабарға чарат салғаннар.

Хайдаг-да кизи пілбес хузычах, олох хараа учух килип, ол тураа чапхан сызырны тооза чіп парыбыстыр.

Хайдаг чобагдыр! Ясек, туразынынъ хырын пазох чаап, аны хадарча. Олох хузычах, орты хараа тузында учух килип, сызырны хаххлап сыххан.

— Кыш, уяды чох! Кыш тоспас! Хайдар сага сыыпча полчанъ? Поэы кичичек, харнынынъ түбі чоғыл осхас!

Ясек оғыр хузычахты тудып аларға харасхан, че полбаан. Хузычах, тураа чапхан сызырны тооза чібізіп, учуғыбысхан.

— Че, тохта!—тарыныбысхан Ясек.—Мин сини хайди даа тударбын!

Ясек туразын пазох чаап салган, сызыр үстүнде хыллар салглап салган. Хузычах, орты хараа тузында учух килип, сызырны хаххлап сыхханда, хылға хаап парган.

Ясек, хузычахты клеткаа одыртып салып, клетканы көзенек алында іл салган.

Хузычах Ясекте чуртап сыххан. Ол хайда-хайдар сіліг үнненъ сарначанъ. Аны искен кизи чобаан даа ундутчанъ, чўреене дее ниик пол парчанъ. Сіліг үнниг хузычахтынъ сабы прай чир үстүне тараан. Кизилер поэрахта, тигірибзер пазыарға парбин, Ясексер хузычахтынъ сіліг үнін истерге парчанънар. Аннанъар кизилер ол хузычахты часка-хус тіп адап алғаннар.

Пан, чох-чоос кизиде андаг чапсыстыг хузычах парын истіп, сағынча:

„Мининъ дее, паннынъ, андаг чапсыстыг ние чохта, ол ниее чарабааннынъ андаг ние пар поларға чарабас!“

Пан, Ясексер килип, хузычахтынъ сіліг үнін истіп алып, чоохтапча:

— Пу хузычахты садыбыс маға! Анынъ үчүн мин пір дее чўс злотых пирерге аябаспын.

„А-а!—сизін салған Ясек.—Пістинъ ачын пан пу хузычахтынъ үчүн пір чўс злотых пирчетсе, король пір дее мунъны аябас!“

— Чох, аарлығ пан! Пу хузычахты саға сатпаспын.

— Че тохта, сўмекчін! Хузычахты маға сатпазанъ, көрбеен нимені көзідербін, тигір дее хой терізинче көрінер!—пан тарынчах наныбысхан.

Ясек ўр дее сағынмаан, хузын алып алып, король-зар чөрібіскен.

Ағас аразынча парчатханда, кинетін хузычах кізі тіліненъ чоохтан сыххан:

— Мининъ үчүн король нинче дее көп ахча пирзе—алба. Син аннанъ кухняда чатчатхан иргі торспахты сурарзынъ.

Ясек, хузычах кізі тіліненъ чоохтан сыхханда, танънап парған, ананъ сурча:

— Ол торспах маға нимее киректір?

— Ол торспахты хайди даа аларзынъ, аны алғанынъа син хачан даа хомзынмассынъ!

Ясек корольнынъ чуртына читті. Король, сіліг сарынны истіп алып, Ясекке чоохтапча:

— Пу хустынъ үчүн нинче злотых аларға хынчазынъ?

— Маға нинче дее мунъ злотых кирек чоғыл. Сининъ кухнянъда пір иргі торспах чатча—аны ла пирзенъ, санас саларбыс!

— Маға торспах аястығ нимес!—король кўліне тўзіп, ипчізіне сыбырапча:—Алтын алар орнына иргі торспахты аларға хын тур! Андағ алығлар чўс чылда пір ле хати төридірлер!

Ясек, торспахты инъніне артынып алып, ибінзер чөр сыххан. Ясек ағас аразынча парча—кўн уғаа тынъ ізітче, ізіге ахсы хурупча, харны, тізенъ, астапча.

Ясек, торспахты чирзер тастабызып, поэы төкпеске одыра тўскен. Ананъ хамағынанъ саабызып, чобаға тўзібіскен.

— Пу изі чох хустынъ чооғын истіп, тынъох таа микее кірдім. Алтын алар орнына оланъай ла торс-

пах алып алдым! Торспахтынъ сағызы мининенъ артых, неке!—Ясек хылыхтанып торспахты тохладыбысхан.

Сах андох торспахта аймах-пасха ас-тамах салыл парған. Ясек, аны көріп, поэнынынъ хараана киртінминче. Андағ ӧнъ-пасха чіченъ нимені ол паннынъ даа столында көрбеен.

— Тынъох таа сағыстығ хузычах! Мындағ хайхастығ нима алтыннанъ даа аарлыға турар. Че, ипчичеем, піс паза чобағ көрбеспіс. Харныбыс хачан даа тох полар, чох-чоостарны сыйлирға чидерӧк.

— Сыйлир ползанъ, минненъ паста!—кем-де кинетін чоохтаныбысхан.

Ясек хылчанънап көрібіссе—анынъ алнында ах сырайлығ, хызыл састығ паза чой харахтығ чаачы турча.

— Одыр, чаачы, азыран!

Чаачы тосханча азыранған, арағаны изіргенче іскен, че чіченъ нима көмес тее синмеді. Чаачы чірчее араға урып аларға холын сунғанда, торспахты тўнъдере сазыбысхан. Чіченъ нима чох пол парған, чаачы хуруғ торспахсар ахсын на азынып алып көріп одырыбысхан.

— Ахсынъны чап, харға кире учуғыбызар!—хатхырча Ясек, ананъ торспахты турғызып алып тохладыбысхан.

Торспахта пазох чіченъ нима салыл парған.

— Хайдағ хайхастығ нимедір!—тайънапча чаачы, хылыхха кіргеніне ӧрінче.—Истек, чалчы! Орназанъ! Мин саға волшебнай хапчых пирем, син пу торспахты пир!

— Хайдағ хапчых полчанъ, көзіттек!

Чаачы ізебіненъ хапчых сығар килген. Ясек, хапчыхты азып, пахлап көрзе—анда ўс ле хуруп парған гороғас чатча.

— Син маға кўлчезінъ ме?—Ясек тарынғанынанъ хызар парған.—Пу ўс гороғастығ чабал хапчыхтанъ нима идербін?

— Ол оланъай ла гороғастар нимес—волшебнайлар!—кўлібіскен чаачы.—Горохтарны чирге тастап чоохта: „Гороғастар, чаачыларны сығарынъар!„ Сах андох горохтар чарылчалар, полған на чамдыхтанъ пірер чаачы сығара сегірер. „Чаачылар, горохтар сығарынъар!“—тіп чоохтабаанда, горохтар чарыл ла турарлар.

Ясек сағынча: орнасчанъ ма алай орнаспачанъ ма? Хулахтарына кем-де көөлче сыбырапчатхан осхас полча: „Орнас, орнас!“

Ясек хылчанънап көрібіссе—паяғы корольға садыбысхан өкер хузычах салаада одырча. Аны ла көр салганда, Ясек чаачыны даа, торспахты даа, волшебнай даа горохтыг хапчыхты ундут салган. Ясек өкер хузычахты сыйбапча, ниме паза хайди полғанын сураглапча. Ол аразында чаачы, торспахты алып алып, наннып пасхан-пасхан, ананъ ағас аразынзар көрібіскен. Ясек чаачыны сағысха кирип көрібіссе—анзынынъ чызы даа чоғыл.

Ясек, чобаға түзіп, ылған сыххан. Хузычах аны алдапча:

— Ылғаба, Ясек, чобаға түспе! Оғырлаан ис нимее чарабачанъ!

Ясек, өкер хузычахты инъніне одыртып алып, ананъох андар көр сыххан. Ағас аразында хонарға киліс парған. Ясек, от салыбызып, анынъ хыринда чадыбысхан. От көйчеткен чирге таяхтыг чол парчатхан кізі пас килген.

— Чылынып аларға чарир ба?—сурған ол.

— Одыр, аалчы поларзынъ!—Ясек, отха пір хучах сырыптар салыбызып, чалахай үнненъ нандырған.—Паяох тоғасхан ползабыс, мин сині чахсы сыйлирчыхпын!—Ананъ Ясек чол парчатхан кізее часка-хузычханъар паза чаачаа торспағын оғырлаттырыбысханын чоохтап пирген.

— Че мин синінъ микелеттіргенінъе полыс пирербін!—чол парчатхан кізі, күлібізіп, таяғын чирге хази сас салған.

Ана сах андох ўс чалчы сых килген.

— Хызыл састыг паза ах сырайлыг чаачыны таап алып, соғып, торспағын пылазып алынъар!—чол парчатхан кізі чалчыларға чахыг пирген. Оғыр итчеткенненъер анынъ волшебнай горохтыг хапчин пылазыбох алынъар.

— Тимдебіс!—чалчылар пір тинъе нандырғаннар, ананъ харасхы хараада чіде халғаннар.

Чалчылар одынънар тооза көйгелектөк айлан кил-

геннер, торспахты паза ўс волшебнай горохтыг хапчыхты читіртірлер.

— Оғырлаан ис-пай нимее чарабачанъ тіп чоохтаам хайза!—өкер хузыцах сіліг ўнін салып пычырап сыххан.

Чол парчатхан кізі танънааннанъ таяғын даа холынанъ поэдыбысхан.

Хузыцах уламох сіліг ўнненъ сарнапча.

— Пу өкер хузыцахты пир маға!—чол парчатхан кізі сурапча.

Ясек сағынча: хузыцахтанъ чарыларға аястыг, че чол парчатхан кізіні алғыстирға кӧнтіні парох.

— Хузыцахты пирібіс маға!—чол парчатхан кізі Ясекті чӧптепче.—Анынъ орнына мин хайхастыг таях пирербін.

Ясек хайди даа поларын пілінминібіскен.

Хузыцах, анынъ сағынчатхан сағызын піл салып, чоохтапча:

— Ясек, мин синзер ааллап кил турарбын! Мин кӧрчем, минінъ наа эзім чахсы кізі осхас. Ол міні хайдаг даа клеткада тут полбазын пілче.

— Пілчем,—чол парчатхан кізі чалахай кӱлінібіскен.—Сині тикке ле часка-хузыцах тіп адабинчалар. Часка—ол пос чӧрченъ хус, аны ілчірбеде тут полбассынъ!

Ясек сағынып-сағынып чаратхан. Чол парчатхан кізіненъ анымчохтазып, ағаа часка-хузыцахты пирібізіп, Ясек ибінзер наныбысхан.

Ипчізі, Ясек ибге читкенде, иркінненъӧк хысхырча:

— Чоохта табыраанча, часка-хустынъ ўчӱн ниме пирділер?

— Мына пу торспахты!—Ясек торспахты чирзер тастабысхан.

— Экай, нимее чарабаан! Пу торспахты анча ырах ағыларға кирегӧк полған чизе! Мындаг торспахтар пістінъ дее сиденде кӧп чатхлапчалар!

— Хысхырбадах, Марыся! Хысхырғанча, азырабыс міні.

— Минінъ сині азырачанъ ниме чоғыл, кірі торспах! Синінъ хузыцахты оланъай ла торспахха пирібізерге изінъ читкен! Апар аны нандыра, хузыцах чох ибзер айланма!—Марыся чабаллан сыххан.

— Азырабинчатсанъ—кирек чоғыл!—Ясек, кӱйтӱк арах кӱлӱмзиреп, торспахты тохладыбысхан.

Сах андох торспахта аймах-пасха чӱченъ ниме салыл парған:

— Ниме зе, ипчичеем. Сининъ чӱченъ нименъ чох полза, одыр, мин сини сыйлирбын! —хатхырча Ясек.

Марыся, апсаанзар чӱгӱр килӱп, чоохтанып ала ху-чахтапча, охсанча.

— Ай! Ясек! Ай сағыстығ! Мындағ хайхастығ нимені хайданъ алдынъ?

Ясек Марысяға чӱрген чӱрӱзін чоохтап пастапчат-ханда, паннынъ чалчызы кӱр килген:

— Часка-хусты панға сатпааннанъар ол саға чабал-ланча, сини ибінъненъ сығара сӱрӱп, позынзар хығыртыпча.

— Панға чоохта: мининъ чуртымнанъ анынъ чур-тына паза паннынъ чуртынанъ мининъ чуртыма читӱре чол пӱр. Пан, мині кӱрерге хынчатса, позы килзін,—нандырған Ясек.

Чалчы Ясек чоохтаан чоохты панға читӱр пирген.

— Маға ат изерленъер! Мин, парып, ол сӱмекчінні ӱгредібізим, позынынъ чабал тӱлӱн позыох азырар. Иб-денъ сығара тастирбын!

Пан, чӱгӱртӱп килӱп, Ясексер хамчызын хыланънат сыххан.

Ясек таяғын чирге хази сазыбысханда, паннынъ ал-нында ӱс чалчы тура тӱскен.

— Хайдағ чахығ пирерзінъ?—сурчалар олар.

— Пу панны тудып алып, соғып, изеріне чапсыра палғап, чуртынзар сӱрӱбізінъер!

Чалчылар ол чахығны толдыр салғаннар.

Пан, сохтырып алып, корольға хоптанған.

Король, ол хопты хығырып алып, хысхыр сыххан:

— Ниме полчанъдыр ол? Чалчылар панны сохчалар? Панзар пӱр полк чаачылар ызынъар!

Пан, корольнынъ пӱр полк чаачыларын устап-пастап, Ясексер чаананъ килген. Ясектінъ ибізіне чидӱп, пан хысхырча:

— Холынъ кӱдӱр, айна! Алай саға хомай полар!

Ясек, хапчиннанъ горохтар сығар килӱп, чирзер тас-табызып, чахығ пирген:

— Горохтар, чаачылар сыгарынъар!

Горохтар, чирге түстөк, чарылып пастааннар. Полган на чардыхтанъ пір чаачы сыхча, паза пір чардыгы ікі чарылып полганынанъ на пірер чаачы сыхча. Ол онъдайнанъ горохтар ханча-ханча чардыхха чарылғаннар. Ясектінъ ибінінъ хыринда угаа көп войско чыыл парған, ананъ чаа пасталыбысхан.

Корольнынъ чаачылары чатханнанъ чадып одырчалар, Ясекти, тізенъ, пір чаачы өлзе, анынъ орнына ікі чаачы турыбысча. Чаа соонда корольнынъ чаачыларынанъ пір ле кізі халған, че анзы тизібөгскен. Пан хорыхханынанъ, хылызы даа сууарға манънанмин, чаа пасталчатхандох ол парған. Ясек, чинъып алып, чыхыг пирибіскен.

— Чаачылар, горохтар сыгарынъар!

Паягы чаачылар горохтар пол парғаннар.

Ясек, горохтарны хапчыхха сух салып, хатхырып одырча:

— Че, ипчіедем, піссер ам пір кізі дее тумзинн сухпас!

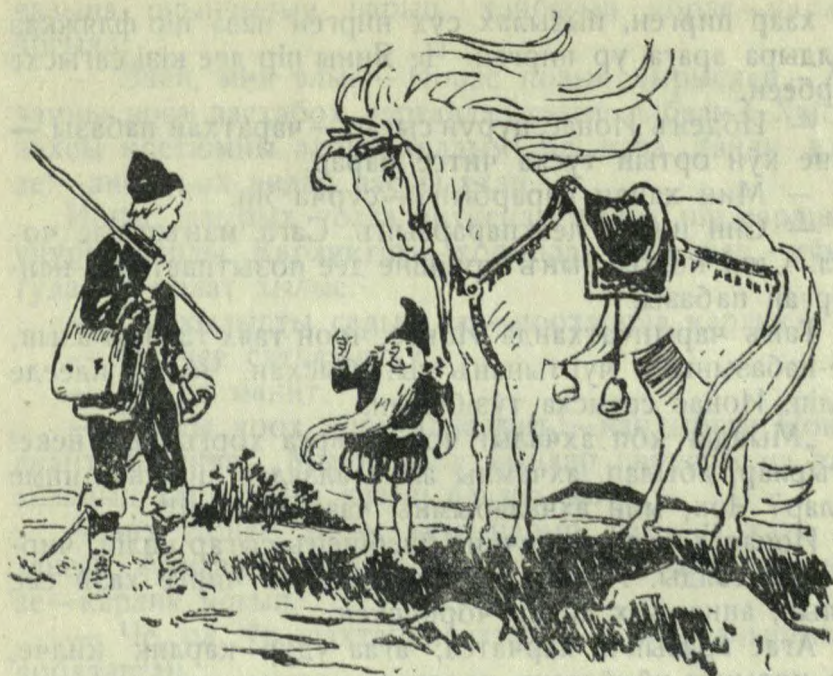
Корольнынъ чаачызы, хайди полза чидіп алып, чоохтапча:

— Пір полктанъ мин не халдым. Ясектінъ чаачыларынынъ саны даа чоғыл. Піс оларны чинъ полбаспыс!

Ол сүмекчінге тенъмезе пір сағыс полар, неке. Чаананъ минзер дее килибізерге аябас!

Ясек ипчізінентъ кирип парғанда ис-пайлыг чуртабысханнар, агаа прай даа кізілер өрініскеннер. Олар ўреен соонда хайхастыг торспах, волшебнай хапчых паза таях хайдар кіргенін мин пілбинчем.





ИОНАС, ЯННЕ ПАЗА ЯН

Шведтернінъ нымағы

Ўс харындас чуртаптырлар. Улуғ харындазы Ионас, ортыны Янне, очызы Ян полтыр. Олар харындастар даа ползалар—омаларынанъ даа, онъдайларынанъ даа тōй полбааннар.

Сағыстыгданъар паза сиберденъер пабазы Ионасха хынчанъ, тызы чох Янне—ічезінінъ хынған оолғы полған. Очы оолларына, Янға, пабазы даа, ічезі дее хынмачанънар.

Пірсінде аалда корольнынъ указы сыххан. Анда принцесса ирге парарға хынчатханынанъар паза полған на кізее худалирға чарир тіп чарлағ искірілчеткен.

Харындастар, аны хығырып, постарынынъ часкаларын сыныхтап кōрерге чаратханнар.

Пабазы Ионасха чолға кўмўс ахчалар сух пирген, ічезі хынчатхан оолғына Яннеге пирогтар пызыр пирген,

ит хаар пирген, пызылах сух пирген паза пiр фляжкаа толдыра араға ур пирген. Че Янны пiр дее кiзi сағысха кирбеен.

— Ибденъ Ионас пурун сығар,— чаратхан пабазы.— Янне кўн ортын тусха читсе парар.

— Мин хачан парарбын?— сурча Ян.

— Син иирде дее парарзынъ. Саға манъзырас чо-
ғыл. Синi корольнынъ иркiнiне дее позытпастар,— нан-
дырған пабазы.

Танъ чарыпчатханда Ионас, чоон таях таянып алып,
iче-пабазынынъ чуртынанъ сығыбысхан. Чолны илееде
килiп, Ионас сағысха тўзiбiскен.

„Мындағ кўп ахчалығ чол парарға хорғыстығ, неке!
Оғырлар, абылап, ахчамны алып алзалар чи! Анда ниме
полар? Чох, мин ахчаларымны чазыр салим!“

Ионас ахчалығ хапчиин, iзебiненъ сығар килiп, чир-
де кўм салды. Анынъ хыринда таяғын чирге хази сас
салып, аннанъох андар чўрiбiскен.

Ағас аразынча парчатса, ағаа удур карлик килче.
Ол холында кўмўстенъ хоостаан костюм тудын салтыр.

— Ир кiзi, хайдар чол туттынъ?— сурча карлик.

— Принцессаны худалирға парирбын,— нандырған
Ионас.

— Торғы костюм— сикпенненъ чахсы, садып ал.
Мин ниик пазынанъ сатчам,— чоохтапча карлик.

— Нинче сурчазынъ?

— Он на кўмўс манит.

— Он манит?— Ионас нiткезiн тырбап салды.— Са-
дып таа аларға чарир. Минi мында сахта, мин ахчама
чўр килим.

Ионас ахказына парча. Хапчиин кўм салған чирге
чидiп, сағынча:

„Костюмны алчанъ ма алай албачанъ ма? Торғы
чызып парған полза чи? Чох, албаспын“,— чарадып,
Ионас нандыра парча. Ионас, орты чолға читкенде,
турыбысхан.

„Садып алза чарирох, арса?“ пазох ахчазын алып
аларға айланыбысхан.

Ионас тоғыс хати парып, тоғыс хати айланған. Ах-

казына онынчызын парып хайбағын көрзе—карлик чоғыл.

— Экай, мин алыг!—Ионас позын хырысхан.—Ахчамны нога пастабох парғанда хазып албаам? Хайдаг чохсы костюмны албин халдым! Че, паза хайди идер зе!—аннанъох андар пас сыххан.

Ионас, азырых чолға читкенде, пазох пір карликке учурап парды. Карликтінъ холында чылтырах, күмүс тудалыг молат хылыс.

— Пу хылысты садып ал,—чоохтапча карлик.

— Нинчее сатчазынъ?

— Он на манит.

— Чохсы чоох чоохтапчазынъ!—нандырған Ионас ананъ сағынча: „Мыннанъох мындар парчанъ ма алай айланып хапчиимны хазып алчанъ ма?“

Ананъ Ионас, тоғыс хати парып, тоғызох хати айланған. Ахказына онынчызын парчадып айланып көрзе—карлик чоғыл.

— Че, ол ўр сахтабинчаттыр,—Ионас ачырғанып чоохтанған.

Ионас агас аразынча сўрнўгип ала парча—азахтары майыл парған. Мына мында ўзинчи карлиги учурап парды. Азырых чолда хара ат чидін салған турча.

— Пу атты садып ал. Он на күмүс манитха пирчем,—чоохтапча карлик.

— Сағысха турызар сōс сōлепчезинъ, нандырған Ионас.

Тоғыс хати парып, тоғыс хати чолданъ айланып, онынчызында чаратхан:

— Пабамнанъ парып чōптес көрим. Ат садып алары оой ниме нимес. Тикке ле чоохтабинчалар: читі хати синеп ал, пір хати кизібіс. Хомай ат полза чи?

Ўрах нимес парып, айланып көрзе—карлик тее, ат таа чоғыл.

— Эка, хайдаг хомзыныстыг!—хылыхтанча Ионас. —Холға кірген нимені позыдыбыстым!

Ионас иртенгізінде корольнынъ чуртына хайди полза ла читкен. Корольнынъ чуртын ибіре пōзік паза улуғ тимір хаалхалыг стена турча. Хаалха хыринда ти-

мір хуях кис салған алебардалыг¹ чаачылар хадарчыда турчалар. Оларнынъ чылтырах тими́р пѳріктерінде ѳнъ-пасха чўктер чилбіресчелер.

Майых парған паза тозынға пастыр салған Ионас хаалха алнында турыбысхан.

„Мин принцессаа ниме чоохтирбын? Аны чахсы сағынып аларға кирек!“ Ионас, хаалха хыринда одырып алып, сағысха тўзібіскен, ... тўрче полып халын уйгунанъ узубысхан.

Янне, аймах-пасха чіченъ нимененъ тыхтап салған хапты артынып алып, тѳреен ибіненъ кўн кидер айла-ныбысханда сыххан.

Кўн тынъ ізітчеткен. Янне тўрче парғандох ізіге пызыбысхан, тирі сырайынча ағын на суғ чіли ағыбысхан, кѳгенегі, тізенъ, ѳл пол парып, идіне чапсын парған. Янненінъ аар хабы тирлеп парған инънін кизе пас сыххан. Янне, майығып, хабын инъніненъ суурыбызып, пѳзік дуб ағастынъ кѳлегінде чадыбысхан.

— Кирегѳк полған чи зе маға мындаг аар хапты артынарға! Мында ічем пролыг! Хапха прай ла нимені толдыра тыхтап салған! Пу хапты ағас хоолында чазыр салим! Кирек полза мин аны таап аларбын.

Хабын ағас хоолынзар кире суғыбызып, аннанъох андар парча. Ағаа удур карлик килче, холында хоос-таан парча кѳгенек тудын салтыр.

— Парча кѳгенек синінъ иргілен парған кѳгенеенъ-ненъ сіліг,—чоохтапча карлик.

— Андаг полза пир аны маға!—Янне ѳрін тее парған. Янне андар-мындар харахсынча, че пу чағында пір дее кизі чоғыл. Ананъ, ўр дее сағынмин, парча кѳгенекті карликтінъ холынанъ суура тартып алған.

— Синінъ уядынъ чоғыл ба хайдаг за!—чоохтан салған карлик.

— Позинынъ чирінде кемненъ уятчанъ, кизі кѳрбинче. Син маға сыдирзын ма за, карлик?—Янне махтанып нандырған, ананъ позинынъ иргілен парған кѳгенеен, суурыбызып, суғзар тастабысхан.

¹ Алебарда—палты осхас чітіг, пір пазы устуғ ағас саптыг тиріг.

— Иргі көгененъні ноға тастабыстынъ?—танънап-ча карлик.—Ол саға кирек полар.

— Парча көгенек парда маға иргі көгенек кирек чоғыл.— Нандырған, ананъ карликті алғыстабин даа чөрібіскен.

Янне брингеніненъ, сабағычахнанъ пулғап ала, пұр-ліг ағастар аразынча сығырып ала парча.

Ағаа удур чылтырах, алтын тудалығ молат хылыс тудын салған карлик килче.

— Чол парчатхан кізее молат хылыс ағас салаазы-нанъ артых полар!—карлик хормачыланып чоохтапча.

— Андағда аны пир маға!—хысхырча, ананъ Янне карликтінъ холынанъ хылысты суура тартып алған.

— Чағында кізі чохта син пир дее нимененъ хорых-пинчаттырзынъ!—карлик кұлімзіреп чоохтанған.

— Махачы кізі ікі пирог чидір, хортых кізі өзө-гедір!—Янне тыртыстанып нандырған.

Янне ағас аразынча парча, че майылғанынанъ азах-тарын хайди полза ла алтап пасча. Азырых чолға чит-кенде, пазох пир карлик тоғас парды. Ол чол хыринда торааттынъ тініненъ тут салған турча. Майых парған Яннені көріп, карлик чоохтапча:

— Мындағ ізігде чазағ парғанча атха алтанып ой-ладарға кирек!

— Алғыс ползын саға! Мин аны даа сағын полбас-чыхпын,—хатхырча Янне, ананъ, ат тінін карликтінъ холынанъ суура тартып алып, алтаныбысхан.—Аным-чох! Чазағ кізі аттығ кізее арғыс пола чоғыл!

Тораат чил ле чіли парча. Янне аалда чабас ла ат-тарнанъ чөрченъ полған, ам, өктем атха мұн салып, изерденъ сала ла анъдарылбин парча. Тораат суғулуғын ызырып алып, чолданъ хыя сегірібізіп, хойығ ағастар аразынзар ойлабысхан.

Ағас салаалары Янненінъ сырайын хыйтлада саап-чалар, хазалчых сырыптар алтыннанъ хоостаан парча көгенее прай ўзе сапхлап салған.

„Пу атты өдірбезе, ол міні чоо тастир, неке,“—са-ғынча Янне, ананъ, прай кўзін салып, молат хылысты аттынъ чарнынанъ кире сасхан.

Тораат улуг чўгўрўкте, оланънастап оланънастап, чирге напли тўскен, Янне, тізенъ, изерденъ тігі чачы-

рап парған. Пазынанъ төкпеске тееп, сағызын чидір салған. Янне онъарыл килзе—суғ ізері тынъ килче.

— Теріденъ иткен фляжкаданъ суғ оортабысса чарирчых!—хура тартып парған ирнілерін чалғабысхан.—Паза килкім пызылахты тайнабысса!—Янне ағас хоолында халған хабын сағысха кирип, ачырғанған.—Хылызым хайда за!

Че молат хылыстынъ паза ол парған торааттынъ істері дее чоғыл.

Янне чазаг парча, иирде корольнынъ чуртына хайди ла полза читкен, че хаалха пиктел парған полған. Янне хаалханынъ изігін, пар-чох кўзін салып, тохлат сыххан. Корольнынъ хадарчызы уйгузынанъ харахтарын даа аспин Яннеденъ сурча:

— Син кемзінъ, саға мындаг орай ниме кирек полча?

— Мин чол чорчеткен чаачыбын, сірернінъ принцессанъарны худалирға килдім.

Хадарчы Яннезер көріп хатхыр сыххан:

— Хе-хе-хе! Чол чорчеткен чаачы! Сірернінъ хылызынъар хайда за? Синінъ кибінъ ноға мындаг талалых паза кірлігдір? Анънарнанъ на харбасхан осхассынъ! Хыя пар мыннанъ, чол чорчеткен чаачы! Парбазанъ, хадарчыларны хығырыбызарбын.

— Син минненъ іди чоохтазарға хайди тидіндинъ?—Янне тарыныбысхан, ананъ, хадарчынынъ алебардазын пылазып алып, аны сох сыххан.

Хадарчы суура толғанып алып хысхырыбысхан. Ол хысхырысха хараағы хадарчылар, чўгүріс киліп, Яннені палғап алып, харибзер сөзір сыхханнар. Хадарчы чоохтапча:

— Чир алтындағы харибде одырзанъ, чойланарын тастирзынъ, чол чорчеткен чаачы!

Кічіг харындазы, Ян, ибденъ кўн хонар алнында ла сыххан. Чолны илееде килгенде, майыгып, тынанарға парбах салаалыг дуб ағастынъ хыринда одырыбысхан.

„Азыранып алза чарирчых, че азиим чоғыл!—Ян хомзынып сағын салған, ананъ кинетін иргі ағас хоолын көр салған.—Анда пірее ниме пар ба ни зе? Тииннер хузухты иргі ағас хоолында чазырча тіп чоохтазарлар“.

Ян иргі ағас хоолынанъ ас-тамах толдыра тыхтап салған хап сығара тартып килген.

— Мына, хайдағ талан полды!—өрін парған Ян.— Пу азых маға чолға чидер, хынза, халар даа.

Ян тосханча азыранып алған, терідентъ иткен флягаданъ араға ізіп алып, аннанъох аңдар чөр сыххан. Ян ағас аразынча сар азах чолча парча, ағаа удур камзол тудын салған карлик килче.

— Хайдар чол туттынъ, ир кізі?—сурапча карлик.

— Корольнынъ чуртынзар парчам. Принцессаны көрер көнънім пар, аны уғаа сіліг тіп чоохтасчалар.

— Корольнынъ чуртынзар саблығ, пай кип-азахтығ господиннер чыылызарлар, син, тізенъ, намачылығ куртка кис салғазынъ!

— Кізіні кип-азах чазабинча, аллығ чўрее чазапча, — нандырған Ян, позы аннанъох аңдар чөрібіскен.

— Син чахсы кізізінъ!—аарлап чоохтаан карлик.— Мин саға пу көгенекті сыйлапчам паза синінъ чалчынъ поларға сурынчам.

— Маға чалчы кирек чоғыл, саға тўлирге кирек. Минінъ ізептерімде тизіктеріненъ пасха ниме чоғыл.

— Мин саға тикке дее чалчы поларбын.

— Чох, алғыстапчам. Кирек ахчада ла нимес! Мин прай нимені позымнынъ холларымнанъ идерге ўгрен парғам. Сині сыйых ўчўн алғыстапчам.

Ян, иргі куртказын суурыбызып, камзолны кизібіскен. Анызы ағаа ла синеп тіккен осхас, иптел ле парған.

— Куртка иргі дее полза маға кирек полар. Мин аны хабымзар сух салим. Син хайди сағынчазынъ, карлик?

Че карлик турған чирінде чоғыл, чирге ле сиип парған чіли чіт парған. Ян, тўрче турып алып, куртказын хабынзар суғыбызып, аннанъох аңдар чөрібіскен. Ян, ағас аразынча парчадып, чирге хази сас салған таяхха урун парған.

„А-аа!—сағынча Ян.—Чахсы. Чол парчатхан кізее таях ізестіг аргыс“.

Ян таяхты чирденъ сығара тартыбызып көрзе—оймахта хапчых чатча, ол хапчыхта, тізенъ, кўмўс ахчалар.

— Э-э-к, хайдаг талан полды! Че паза маға хом-
зыныс чоғыл!—Ян аннанъох андар чөрібіскен.

Ян азыр чолға читкенде пазох пір карликке учурап
парды. Карлик пір холында алтын саптыг хылыс тудын
салған, паза пір холында—анынъ хоостаан хынын.

— Чахсы хылыс таяхтанъ артых полар, — чоохтапча
карлик.

— Хортых кізіні чаада хылыс таа арачылап полбас, —
Ян пурунғы сөспекненъ нандырып, аннанъох андар
чөрібіскен.

— Че махачы кізее хачан даа аарлыг арғыс полар, —
карлик, Янны сүріс киліп, сөспекті читіре чоохтап
пирген. — Пу хылысты мин саға сыйлапчам. Че син аны
иптіг ал чөр!

— Кирек полбаза, суурбаспын, честь чох, сухпас-
пын! — нандырған Ян. Хылызын, хынына суғыбызып,
хурына іл салған. — Сыйых үчүн алгыстапчам. Мына
мин сыйлапчам! — таап алған ахчалыг хапчиин пирерге
хынған.

Ян, көрібізіп, поэнынынъ даа хараана киртінминче:
карлик тубан на аразында хайыл парған чіли чіде
халған.

Ян, хапчиин ізебінзер суғыбызып, аннанъох андар
пас сыххан. Ырах па, чағын ма парған ол, че азахтары
майых парғаннар.

Ағаа удур үзінчі карлик уғаа өкер сынныг пора ат
чидін салған килче.

Карлик Янға читкенде чоохтапча:

— Чазаг парғанча атха мўніп алып парбас па!

— Көні чолнанъ парчатхан кізее чол узун пода чо-
ғыл! — нандырған Ян, поэы аннанъох андар чөрібіскен.

Че карлик, адын Янзар чағын чидектеп піріп, поэы
чіде халған. Ян, тұрче турып, сағынып алып, изерге
одырыбысхан.

Ян корольнынъ чуртына иртен иртөк читкен.

— Кемзінъ син, саға нима киректір? — хадарчы,
алебардазынанъ хаалханы туғли тудыбызып, сурча.

— Принц тее чіли тонан салған ползам, мин оланъ-
ай ла кресенмін. Минінъ адым Ян. Принцессаны сіліг
хыс тіп чоохтасчалар. Мин аны көрерге килгем.

— Син огырзынъ, неке!—хадарчы Янға хысхыр сыххан.—Мындаг кип-азахты паза өктем атты хайданъ алғазынъ? Мин амох хадарчыларны хығырыбызарбын, олар сині харибге чаап саларлар.

— Че син чабалланчатсанъ, маға хылызымны сығарарға килізер,—Ян амырлап нандырған, ананъ хылызын хынынанъ сығара тарт килген.

Хадарчы хорыхханынанъ Янны корольнынъ чуртынзар кирибіскен.

Хаалханы иртіп париганда, Ян хайдаг-да иреелен парған кизіні көр салған. Ол чирде чадып халын уйғунанъ узупчатхан.

„Пірее чох-чоос кизі полар, неке!“—Ян узупчатхан Ионасты таныбин сағын салған, ананъ ол кизізер таап алған ахчалыг хапчинн силібіскен.

Ян, чир алтындагы харибнінъ хыринча парчадып, кизі табызы истіп салған.

— Кемдір ол?—харибнінъ изігінінъ хыринда турчатхан хадарчыданъ сурған.

— Ол хомай кип-азахтыг орли ла чөрчеткен кизі. Ол корольнынъ чуртынзар кичее иирде кўсненъ кірерге хынған паза хараағы хадарчыны талдыра сох салған. Аннанъар аны азырабааннар даа, прай кип-азаан суурып алып, соох чирзер кирибіскеннер. Ам ол хысхыр тур!—нандырған хадарчы.

Ян, изеріненъ хабын систіп алып, хадарчаа чоох-тапча:

— Мында минінъ иргілен парған кип-азаам паза көп нимес азых. Ол кизее пу хапты читір пирінъер.

Хадарчы, Янны саблыг принцке санап, анынъ чооғын иптеп истіп алған.

Ян, корольнынъ чуртынзар пастыр киліп, адынынъ тінін ойлап килген чалчаа пирібізіп, аттанъ түзіп, пиктіг изікті ўс хати тохлатхан.

— Син кемзінъ, кемні кілеп чөрчезінъ?—кем-де ипчі кизінінъ ўніненъ сурған.

— Син сахтапчатхан кизі минмін. Сырайынанъ даа сіліг чўректіг кизі кілеп чөрчем.

Ізік хазыра азыл парған. Яннынъ алнында чиит, сіліг хыс турча. Тойға кисченъ узун көгенеенінъ хузу-

ринин паяғы Янга тоғасхан ўс карлик кўдіре тудып ал чўрчелер.

— Син позынъа принцессаданъ ўс полызығ сур, ол аны толдырар, — чоохтаан пастағы карлигі.

— Принцесса! Сининъ чўреенъ синўк осхас чалахай полза, харындастарымны кўрглирге полыс пир. Олар сині худалирға килибіскеннер, чолда астых парған полларлар, неке.

Ікінчі карлигі принцессанынъ хулаана ниме-де сыбырап чоохтапча.

— Пір харындазынъ, маға ниме чоохтирын сағынып, чуртымнынъ ізігінінъ хыринда узубысхан!—кўлібіскен принцесса.

— Ол Ионас, мининъ улуғ харындазым. Аны усху-рарға паза алтыннығ хапчых пирерге сурапчам.

— Пирербін,—чаратхан принцесса.

— Мининъ ікінчі харындазым хайда полчанъ за?—сурған Ян.

Ўзінчі карлигі принцессанынъ хулаана ниме-де сыбырап чоохтапча.

— Сининъ ікінчі харындазынъ харибде одырча. Ол, хадарчыны талдыра соғып, мининъ чуртымзар кўсненъ кірерге хынған. Аннанъар аны ўдіріге чарғылааннар. Танъда чарғынынъ чарадиин толдырарлар.

— Позыт аны харибденъ, принцесса! Синзер халғанчы суриим ол полар!

— Позыдарбын,—чаратхан принцесса.—Кўріп одырмам сининъ чўреенъ чалахай одыр, син позынъа пір дее ниме сурбадынъ. Мин сининъ ипчинъ поларға чаратчам.

Принцесса, холынынъ салаазынанъ алтын пурба суурып, аны Яннынъ холына сух пирген. Оларнынъ тойын олох кўн иткеннер.

Ионаснанъ Янне тойнынъ пайрамында иртенге теере чееннер, іскеннер, ананъ, танъ чарып одырғанда, кўп сыйых алып алып, наныбысханнар.

— Сининъ Ионазынъ уғаа ўр сағынча тіп чоохтабаам ма за. Аннанъар ол пір дее ниме чох халадыр!—иней ічезі нахлан сыххан.—Аннанъар ол даа хысты ал полбады.

— Синінъ хынған Янненъ манъзырах тіп чоохта-
баам ма за. Аннанъар анынъ кирее чари чоғыл. Ан-
нанъар синінъ оолгынъ ипчі чох халған!— нандырған
апсах.

Принцесса нога, Яннынъ ипчізі поларға хынып, ағаа
парганын олар ѓлгенче дее піл полбааннар.





КРЕСЕН ПАЗА КОРОЛЬНЫҢ ЁС ЧӨПТЕГЧІЗІ

Португалия чоңының нымағы

Алында-пурунда король чуртаптыр. Анынъ ёс чөптегчизі пар полтыр. Олар постарын чир ёстүнде инъ не сағыстыға саначанъ полтырлар. Че король оларнынъ андағларына тынъ на киртінмеченъ, аннанъар оларны сыныхтап көрерге сағынып алған.

Пірсінде король, анънап парчадып, чөптегчилерін позынанъ хада алып алған. Оларға чолда хыра тартып-чатхан кресен тоғас парған. Король, турыбызып, апсахсар көре чоохтаан:

- Тағ пазында хайдағ көп хар чаап парған!
- Тузы читкенде чи, король,—нандырған апсах.
- Сининъ туранъ нинче хати көйген?
- Ікі хати, аарлығ король!
- Ам даа нинче хати көйер?
- Ёс хати.

— Синзер ўс алығ хастар ызыбыссам, ниме полар-
чых? Түктерін чулыбызарға сыдирзынъ ма?

— Нинче хынзар анча ызынъар, — кўлібіскен кресен.

Король, апсахнанъ анымчохтазып, аннанъох андар
чөрібіскен. Тўрче парғанда чөптегчілеріне чоохтапча:

— Че, чөптегчілер, сағыстарынъны көзідер тус чит
килді. Мин апсахты нимеденъер сурдым, анынъ нан-
дырығлары нимеденъер чоохтапчалар? Аны сағынып пол-
базанъар, сірерні казнитъ поларға чахығ пирербін.

Чөптегчілер хысхырыс сыхханнар:

— Амох нандырағға ба? Піске сағынып аларға
кирек!

— Чахсы! — чаратхан король. — Ўс кўнге теере са-
ғын полбазар, мин сірерні казнитъ поларға чахығ пи-
рербін.

Чөптегчілер иледе көп книга хығырғаннар, че нан-
дырығ таппааннар. Ананъ олар король чоохтасхан ап-
сахсар парғаннар:

— Корольнынъ сурығлары паза синінъ нандырығ-
ларынъ нимеденъер чоохтапчалар? Аны піске чоохтап
пир. Піс сыйых аябаспыс.

— Чахсы. Мин сірерге чоохтап пирербін. Че сірер
анынъ ўчўн кип-азахтарынъны, суурып, маға пирібі-
зінъер.

— Саға пістінъ кип-азаабыс нимее киректір? —
танънапчалар чөптегчілер. — Піс ахчананъ төлирбіс.

— Чох, маға ахча кирек чоғыл.

Чөптегчілер апсахтанъ ас полбастарын көрчелер.
Кип-азахтарын суурыбысханнар. Ананъ, чалаас ла ха-
лып, сурчалар:

— Король тағ пастарындағы хайдағ харданъар сур-
ған? Сағам прай тағлар көк ағаснанъ чабыныбызып
турчалар нооза?

— Король минінъ пазымдағы хыр састарданъар
сурған. Ол састарны кирип парғанда хырал парғаннар
тіп нандырғам.

— Син ноға туранъны ікі хати көйген паза ам даа
ўс хати көйер тіп чоохтаазынъ?

Король нинче хыс ирге пиргезінъ тіп сурған. Мин
нандырғам — ікі. Хыс ирге парза, ағаа пирген ис-пайны

саназанъ, пір тура пүдірерге чидер. Минінъ ам даа ўс хыс халған. Аннанъар минінъ турам ам даа ўс хати кўйер.

— Саға тўктерін чулдырарға ызарға иткен хайдаг хастардыр за?

— Ол алығ хастар—сірерзер! тудын полбаан король. Ол, чўптегчілерденъ чазынып, оларнынъ чоохтарын прай искен.

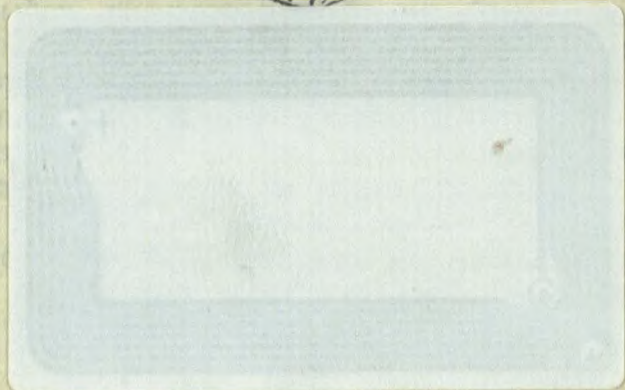
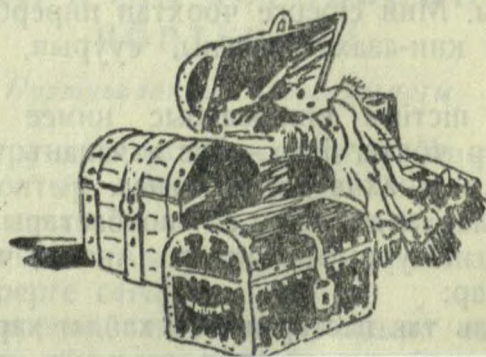
Чўптегчілер, тізекке тўзіп, корольданъ арачылирға сурынчалар.

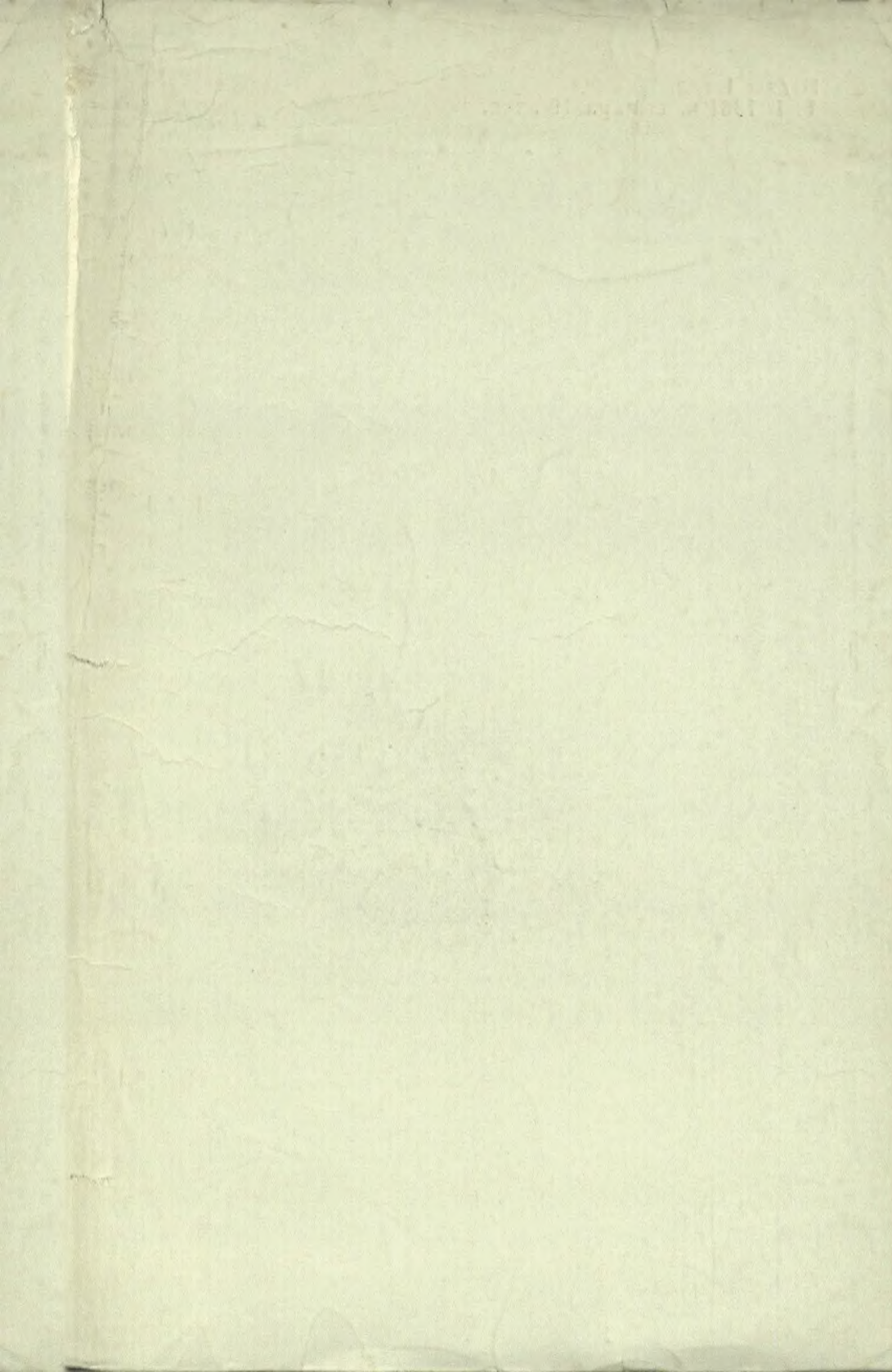
— Чахсы. Мин сірерні тіріг халғызарбын. Че сірер пу апсахтынъ туразын ўс хати өртебізерге кирек.

— Тураны ўс хати өртебізерге бе?—танънапчалар чўптегчілер.—Ол нима полчанъдыр?

— Ол ба? Минінъ ўс хызым ирге парзалар, сірер оларға ўзіненъе ис-пай пирерге кирек,—кресен хатхырыбысхан.

Корольнынъ ўс алығ чўптегчілері, постарынынъ пастарын корольнынъ палтызынанъ арачылап, хыйға кресеннінъ ўс хызына ис-пай пиргеннер.





Паазы 1 сал. 90 ахча.
1. I. 1961 ч. сығара 19 ахча.

С 1 I 1961 года
Новая цена р. — к. —

НОВАЯ ЦЕНА
— руб. 10 коп.

7-7-77.